

02 JUNI 2017

2015433

Archeo-rapport 404
Het archeologisch onderzoek in het Predikherenklooster te Mechelen

Maarten Smeets & Marjolein van der Waa

Tienen, 2017
Studiebureau Archeologie bvba

Colofon

Archeo-rapport 404
Het archeologisch onderzoek in het Predikherenklooster te Mechelen

Opdrachtgever:	Stad Mechelen Renotec NV
Projectleiding:	Maarten Smeets
Leidinggevend archeoloog:	Maarten Smeets
Auteurs:	Maarten Smeets Marjolein van der Waa
Foto's en tekeningen:	Studiebureau Archeologie bvba (tenzij anders vermeld)

Op alle teksten, foto's en tekeningen geldt een auteursrecht. Zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Studiebureau Archeologie bvba mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd, bewerkt en/of openbaar gemaakt, hetzij door middel van webpublicatie, druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook.

D/2017/12.825/11
Studiebureau Archeologie bvba
Bietenweg 20
3300 Tienen
www.studiebureau-archeologie.be
info@studiebureau-archeologie.be
tel: 0474/58.77.85
fax: 016/77.05.41

©2017, Studiebureau Archeologie bvba

Administratieve fiche

Site	Mechelen-Predikherenklooster
Locatie	Provincie: Antwerpen, gemeente: Mechelen, straat: Goswin de Stassartstraat
Lambert 72- coördinaten	9010 (X: Y:) 9020 (X: Y:) 9030 (X: Y:) 9040 (X: Y:)
Oppervlakte projectgebied	730 m ²
Kadastergegevens	Afdeling: 1; Sectie: B; Perceel: 5k
Opdrachtgever	Stad Mechelen, Grote Markt 21, 2800 Mechelen Renotec NV, Acaciastraat 14 C, 2440 Geel
Vergunningsnummer	2015/433
Vergunningshouder	Maarten Smeets
Bijzondere voorwaarden	Bijzondere voorwaarden zoals opgenomen in bestek 2014-DEPSI-GEB-764-FASE A 4
Termijn veldwerk	16 november 2015 t.e.m. 8 maart 2016
Aard van de bedreiging	Restauratiewerken (met ingreep in de bodem)
Archeologische verwachting	Het 17 ^{de} -eeuwse klooster werd opgericht op een oude middeleeuws bouwblok en resten hiervan kunnen nog bewaard zijn gebleven onder het huidige gebouw. Resten van de begraving die in de 17 ^{de} -18 ^{de} eeuw in het klooster plaatsvond en eventuele oudere bouwfases van het klooster.
Wetenschappelijke begeleiding	Bart Robberechts – Dienst Archeologie van de stad Mechelen

Inhoudstafel

Inhoudstafel	p. 1
Hoofdstuk 1 Inleiding	p. 3
1.1 Algemeen	p. 3
1.2 Beschrijving van het onderzoeksgebied	p. 3
1.3 Onderzoeksopdracht en vraagstellingen	p. 5
Hoofdstuk 2 Bureaustudie	p. 7
2.1 Afbakening terrein, reeds verstoorde en onderzochte zones	p. 7
2.2 Historische gegevens	p. 8
2.3 Cartografische bronnen en iconografie	p. 12
2.4 Gekende archeologische waarden en indicatoren	p. 25
2.5 Onderzoeksstrategie	p. 30
Hoofdstuk 3 Werkmethode	p. 33
Hoofdstuk 4 Analyse	p. 37
Hoofdstuk 5 Grafsteneninventaris	p. 47
Hoofdstuk 6 Synthese	p. 157
6.1 Interpretatie en datering	p. 157
6.2 Beantwoording onderzoeksvragen	p. 157
Hoofdstuk 7 Besluit	p. 159
Bibliografie	p. 161
Bijlagen (CD-rom)	
Bijlage 1: Fotoinventaris	
Bijlage 2: Opgravingsplan	

Hoofdstuk 1 Inleiding

1.1 Algemeen

In het kader van de plannen voor de restauratie en herbestemming van het Predikherenklooster hebben Onroerend Erfgoed en de dienst Archeologie van de stad Mechelen geadviseerd een archeologische onderzoek uit te laten voeren (vergunningsnummer 2015/433). De restauratie omvat het verdiepen van een aantal kelders en ook zullen enkele liftputten uitgegraven worden. Het nieuwe vloeroppervlak van deze kelders zal ongeveer 90 cm dieper worden aangelegd dan het huidige niveau, waarmee het nieuwe vloerniveau van de kelders ongeveer 3 m onder het niveau van het gelijkvloers zal liggen. Ook de vloer van de pandgang zal tot een diepte van 50 cm onder het huidige vloerniveau uitgegraven worden en een deel van de zuidwestvleugel in de buitenring zal eveneens verlaagd worden¹.

Het terrein is gelegen aan de Goswin de Stassartstraat te Mechelen. De te onderzoeken oppervlakte bedraagt ca. 730 m². Het veldwerk werd uitgevoerd door Studiebureau Archeologie bvba van 16 november 2015 t.e.m. 8 maart 2016.

1.2 Beschrijving van het onderzoeksgebied

Het terrein is gelegen in een stedelijke context, aan de rand van het stadscentrum van Mechelen (fig. 1.1) en is kadastraal gekend als Mechelen afdeling 1, sectie B, perceel 5k (fig. 1.2). Op het perceel bevindt zich het als monument beschermde Predikherenklooster². Geo-archeologisch gezien is het projectgebied gesitueerd in de zandstreek (fig. 1.3).

¹ Deze omschrijving van de werken werd overgenomen uit de BVW voor het project. Tijdens de uitvoering van het project werden een aantal aanpassingen aan de oorspronkelijke plannen gedaan, waarover meer in het hoofdstuk over de werkwijze.

² <https://inventaris.onroenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/6179>

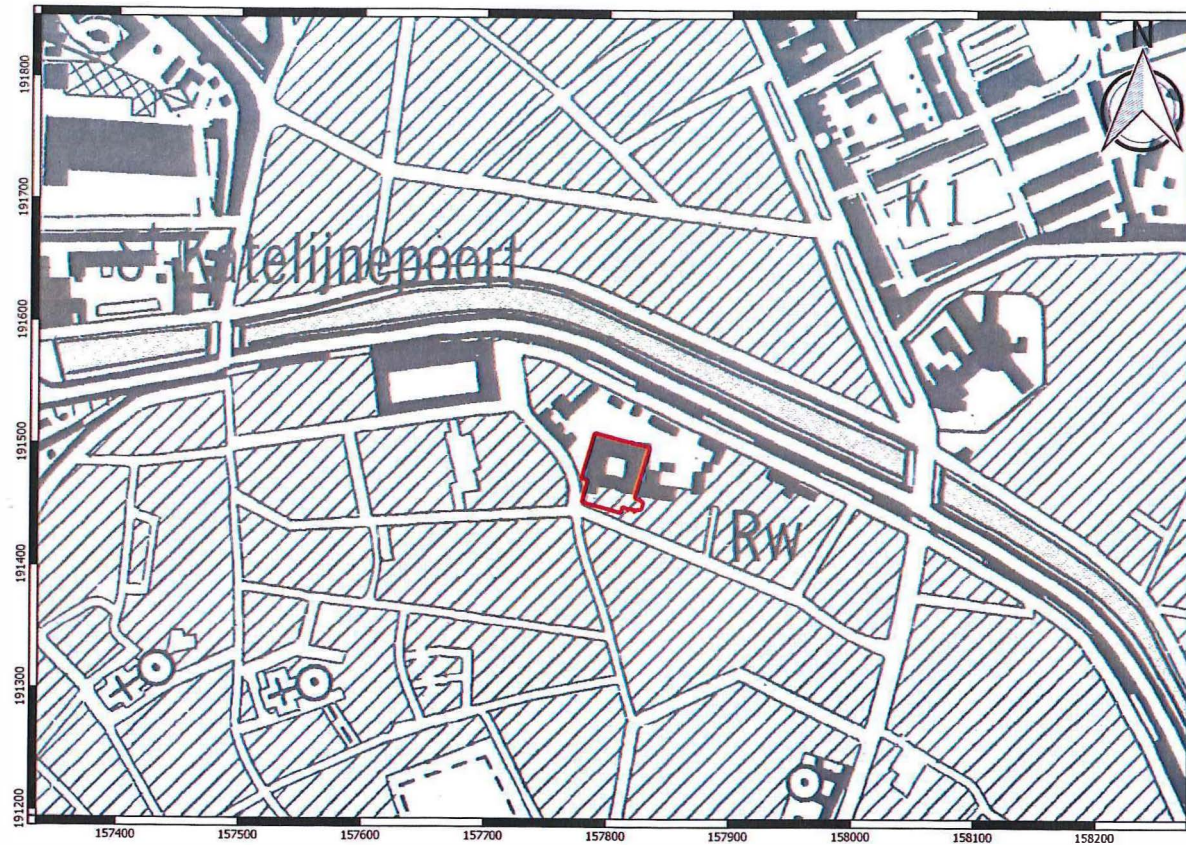

Fig. 1.1: Uittreksel van de topografische kaart met situering van het projectgebied³.

³ Onderliggende kaartlaag: © Geopunt (AGIV).

Fig. 1.2: Uittreksel van het kadasterplan met situering van het projectgebied⁴.

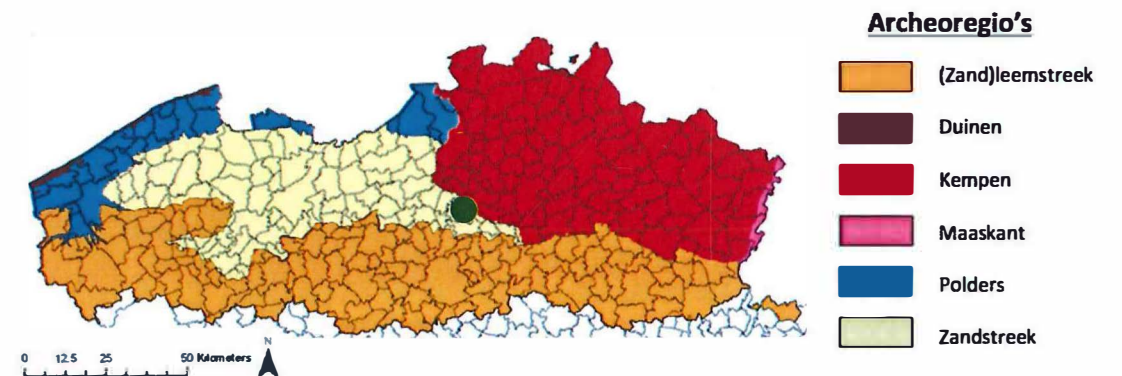

Fig. 1.3: Situering van het projectgebied binnen de verschillende Vlaamse archeoregio's⁵.

1.3 Onderzoekopdracht en vragenstellingen

De vraagstelling van het onderzoek zal gericht zijn op een reconstructie van de bewoningsgeschiedenis van de site, in het bijzonder de periode voor de negentiende eeuw.

Hierbij moeten minimaal de volgende onderzoeksvragen beantwoord worden:

⁴ Onderliggende kaartlaag: © Geopunt (AGIV).

⁵ <https://onderzoeksbalans.onroerendergoed.be/onderzoeksbalans/archeologie>

- Wat is de aard, omvang, datering en conservatie van de aangetroffen archeologische resten?
- Hoe is de opbouw van de chronologie van de aanwezige resten?
- Wat is de relatie tussen het bestaande gebouw en het aanwezig archeologisch erfgoed?
- Zijn er archeologische sporen en structuren aanwezig? Zo ja, wat is hun onderlinge samenhang? Zijn er nog sporen aanwezig van de middeleeuwse percelering en bebouwing, van de Volcaerdstraat, van pottenbakkers?
- Welke specifieke activiteiten hebben in het onderzoeksgebied plaatsgevonden? Wat zijn de materiële aanwijzingen hiervoor? Passen deze in de historische context van de locatie?
- Wat zeggen de aangetroffen vondsten over de welstand, levenswijze, sociale, economische en culturele achtergrond van de opeenvolgende bewoners / gebruikers?
- Levert het organische en anorganische vondstmateriaal nieuwe inzichten inzake ontstaans- en bewoningsgeschiedenis van de site, eventueel ook over de materiële cultuur?
- Uit welke periode dateren de vondsten? Kan er een functionele interpretatie aan gegeven worden?
- Wat is de datering en samenstelling van de aangetroffen ophogingslagen? Hoe werd het terrein bouwrijp gemaakt? Hoe zag het oorspronkelijke reliëf eruit?
- Hoe kaderen de resultaten van dit onderzoek binnen onze kennis van de stadsgeschiedenis / stadsontwikkeling van Mechelen?

In geval van begraving dienen de volgende onderzoeksvragen te worden beantwoord:

- Wat is de omvang van de begraving?
- In welke mate zijn de graven verstoord en / of geruimd?
- In welke periode werd er begraven in de pandgang? Komen de resultaten van het archeologisch onderzoek op dit punt overeen met de historische gegevens?
- Werden mannen anders begraven dan vrouwen, volwassenen anders dan kinderen?
- Wat is de begravingsdensiteit uitgedrukt in minimum aantal individuen per oppervlakte? Zijn er variaties in densiteit binnen de begraafplaats en zo ja, wat is de mogelijke verklaring hiervoor?
- Bevinden de begravingen zich op verschillende niveau's?
- Betreft het begravingen in volle grond, kisten, bekiste grafkuil, ...?
- Zijn er elementen die kunnen wijzen op een begrafenisritueel (bijgiften, positie van het lichaam en ledematen, balseming, ...) en zo ja welke informatie valt hieruit af te leiden?
- Wat is het fysieke aspect van de eventuele funeraire structuren (kistvorm en -assemblage, grafkuil, grafkelders, grafstenen, knekelput, ...)?
- Zijn er aanwijzingen van een begraving met kledij of lijkwade?
- Welke post-depositionele processen kunnen worden waargenomen?
- Hoe is de bewaringstoestand (preservatie) en volledigheid van de skeletten en aanverwante sporen?
- Welke conclusies kunnen worden getrokken uit de basisanalyse van de skeletten? Leeftijd, lengte, geslachtsverdeling etc..
- Welke conclusies kunnen worden getrokken uit de analyse van geselecteerde individuen? Paleopathieën, traumata, voedingspatronen etc..
- Kunnen er op basis van eventuele patronen in het grafritueel statusgroepen worden gereconstrueerd? En zo ja: bestaat er een relatie tussen gezondheid en status; waren personen die tot een zogenaamde hogere statusgroep behoorden gezonder en leefden zij langer?
- Wat is het wetenschappelijk potentieel voor verder onderzoek op deze skeletpopulatie?

Om deze onderzoeksvragen te beantwoorden, worden de nodige literatuur en kaarten geraadpleegd en worden referenties gezocht indien valabel voor de interpretatie van de structuren.

Hoofdstuk 2 Bureaustudie⁶

2.1 Afbakening terrein, reeds verstoorde en onderzochte zones

Het onderzoeksterrein is op het moment van de geplande werken in het bezit van de stad Mechelen en bestaat uit een beschermd monument: het voormalige Predikherenklooster en de aangrenzende Predikherenkerk. Het kloosterdomein bestaat uit een viertal vleugels gerangschikt rondom een vierkant pandhof, waarbij de zuidvleugel grenst aan een noordwest-zuidoost geïoriënteerde kerk (fig. 2.1). De noordelijke en de oostelijke vleugel zijn volledig onderkelderd, waardoor deze zones minstens gedeeltelijk voor een verstoring van oudere resten hebben gezorgd. Aan de west- en noordzijde wordt het klooster omringd door een parkeerplaats.

Fig. 2.1: Luchtfoto met zicht op het onderzoeksgebied.

In de jaren 1970, nadat het grondgebied was verkocht aan de stad Mechelen, werd een beperkt archeologisch onderzoek uitgevoerd in de pandtuin en in de kerk (CAI 102447)⁷. Sinds 1975 heeft het domein leeggestaan. Een uitgebreid bouwhistorisch onderzoek is in 2010 ondernomen door Ornament cvba, waarbij onder andere de viervoudige fasering in de bouw van het kloosterdomein is gereconstrueerd⁸. In 2013 werd het kerkgedeelte onderworpen aan een kunsthistorisch en materiaaltechnisch onderzoek door C&C Fexer bvba, waarbij tevens enkele dringende

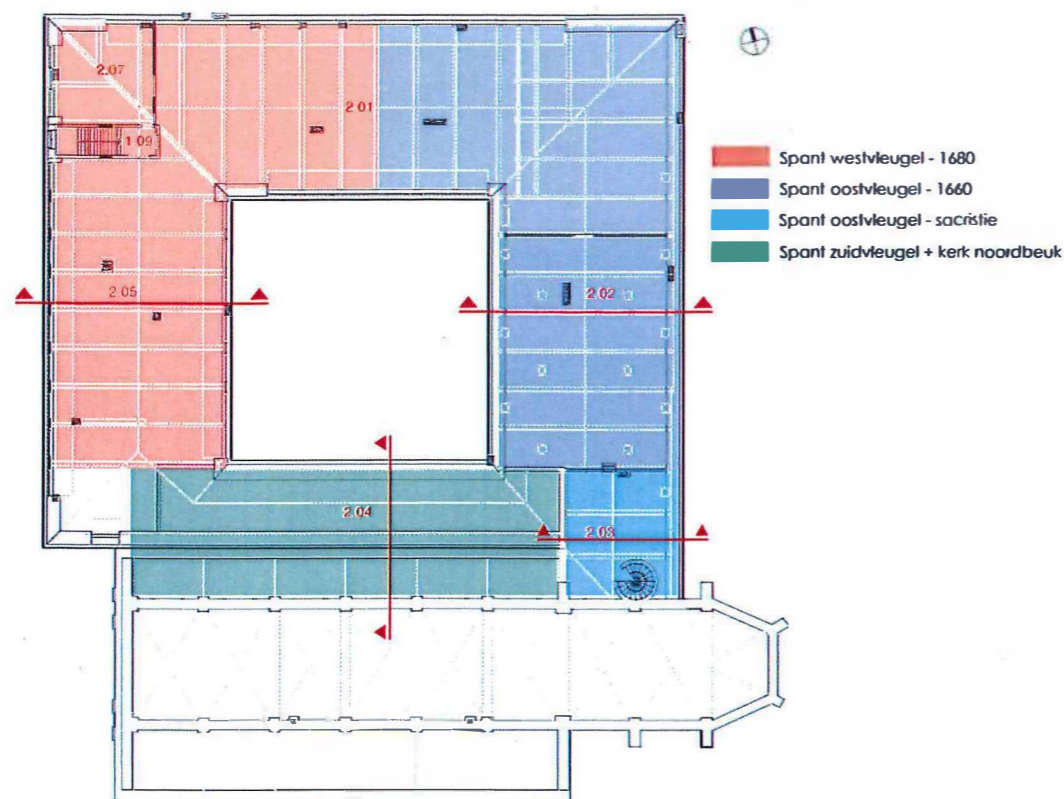
⁶ De bureaustudie werd in 2015 uitgevoerd. Een archeologienota uit 2016, opgemaakt door de archeologen van de stad Mechelen, geeft een nog uitgebreider historisch en archeologisch overzicht van de woonblok waartoe ook het Predikherenklooster hoorde: <https://id.erfgoed.net/archeologie/archeologienotas/684>

⁷ S. N. 1979. Raffo et al. 2014.

⁸ Ornament cvba 2012.

instandhoudingswerkzaamheden zijn uitgevoerd⁹. Hieruit bleek dat de kerk in zeer slechte staat was en verwaarloosd. In 2015 is een bouwhistorische nota gepubliceerd door Korteknie Stuhlmacher Architecten met daarin gedetailleerde informatie over de huidige staat van het domein en adviezen over de conservatie en restauratie ervan. Het onderstaande verwijst nadrukkelijk naar de publicaties van Ornament (2011), Fexer & Vermaelen (2013) en Korteknie Stuhlmacher Architecten (2015) en biedt een korte synthese van de historische bouwgeschiedenis van het Predikherenklooster, die uit vier belangrijke fasen heeft bestaan (fig. 2.2).

Uiteindelijk voorziet de stad Mechelen dat het Predikherenklooster in 2018 onderdak zal bieden aan de nieuwe stadsbibliotheek "Predikheren". Met het oog op deze herbestemming worden zowel het klooster als de kerk in fasen gerestaureerd en voorzien van de moderne nutsvoorzieningen.

Figuur 2.2: Grondplan van het Predikherenklooster, met daarop de vier belangrijkste bouwfases aangegeven. Plan opgesteld door Ornament (2010).

2.2 Historische gegevens

Bewoning in Mechelen lijkt te zijn gegroeid uit twee kernen: één handelsnederzetting op de linkeroever van de Dijle en één religieus centrum op de rechteroever¹⁰. Tussen 1264 en 1268 krijgt Mechelen haar definitieve stadsomwalling, die samenvalt met de huidige ring¹¹. Deze stadsomwalling had een totaal van 12 poorten die zich op de invalswegen bevonden, waarvan de Kerkhofpoort aan

⁹ Fexer & Vermaelen 2013.

¹⁰ Eeman et al. 1984.

¹¹ Kinnaer & Wouters 2007: 25-31.

de Goswin de Stassartstraat er één was¹². De oudste vermelding van deze poort dateert uit 1303 en de naam verwijst naar de oorspronkelijke naam van de Goswin de Stassartstraat, namelijk de Kerkhofstraat die een eerste keer in 1271 vermeld wordt¹³.

Het Predikherenklooster is gelegen aan de rand van de historische binnenstad van de stad Mechelen, net binnen de tweede stadsomwalling van Mechelen en ligt binnen een bouwblok dat gevormd wordt door de huidige Edgar Tinellaan (tracé van de oude stadsomwalling), de Goswin de Stassartstraat (voormalige Kerkhofstraat), de Jodenstraat en de Frederik de Merodestraat (voormalige Koestraat). Binnen dit bouwblok bevinden zich thans twee kleine straatjes, namelijk de Kattenbleekstraat in het westen en de Van Busleydenstraat in het oosten. Op oude cartografische bronnen (Jacob van Deventer, 1550-1565; Jan van Hanswijk, 1576, kopie 1812; Braun en Hoogenberg, 1581; Blaeu, 1649 en Basire, 1745) zijn binnen het bouwblok nog twee, thans verdwenen straatjes waar te nemen. Een eerste straatje was een verderzetting van het tracé van de Nokerstraat dat geïdentificeerd wordt als de Potterstraat, de latere Hofstadstraat. In 1606 wordt vermeld dat dit straatje afgesloten was. Het tweede straatje situeerde zich tussen de hoek van de Jodenstraat en de Kerkhofstraat en de huidige Kattenbleekstraat en wordt geïdentificeerd als de Volcardstraat, de latere Gillemansstraat¹⁴.

Binnen dit bouwblok ontstond in de 17de eeuw het klooster van de Predikheren. Kinnaer maakt op basis van een plan uit 1669 en de beschrijvingen van het wijkboek uit 1646 een plan van het gebied tussen de Kerkhofstraat (boven), de Jodenstraat (links) en de Kattenbleekstraat (onder) met aanduiding van de verschillende percelen (fig. 2.3).

In 1651 arriveerden de Predikheren (ook wel Dominicanen genoemd, van de rooms-katholieke Orde der Predikheren) in Mechelen, nadat zij uit de Noordelijke Nederlanden waren verdreven¹⁵. In 1652 kregen zij toestemming tot de bouw van een kleine kapel aan de Jodenstraat, waarmee de eerste bouwfase (1a) van het Predikherenklooster werd ingezet (zie fig. 2.5 voor een gedetailleerde fasering). Het wijkboek vermeldt dat perceel 6 op 29 mei 1655 werd verworven, perceel 11 op 30 oktober 1659, perceel 2 op 20 juni 1665 en van percelen 3, 4 en 5 wordt geen datum van verwerving opgegeven. Bijkomende percelen worden nog verworven, zoals percelen 9, 11, 8 en 7 (dit laatste vermoedelijk in 1720)¹⁶.

Een twintigtal jaren na de bouw van de kapel werd deze tussen 1681 en 1684 uitgebreid met een westvleugel (fase 1b). In 1686 werd de zuidvleugel van de pandgang toegevoegd (1c), met daarin de voormalige kloosterbibliotheek op de eerste verdieping. In 1689 werd het klooster ingezegend.

De tweede grote bouwfase betreft de aanleg van de kloosterkerk, waarmee begonnen werd in 1720. Zestien jaar later (in 1736) werd de kerk gewijd. Joseph Ferdinand Cuypers d'Alsingen maakt in 1770 een inventaris op van alle kerken, kloosters, kapellen en godshuizen van Mechelen en beschrijft voor het klooster van de Predikheren 2 grafstenen in de kerk, 42 grafstenen in het kloosterpand en 1 grafsteen in de pandhof¹⁷. De derde fase bestaat uit de toevoegingen van ornamenten, zoals segmentbogen tussen 1800-1850, en de afwerking van zowel interieur als exterieur. In een laatste

¹² <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/126655> en

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/140035>

¹³ Kinnaer 2011: 11.

¹⁴ Kinnaer 2011: 12-17.

¹⁵ In het rapport van Ornament staat de culturele achtergrond van deze predikheren, evenals de aankoop van de percelen voor hun kapel, uitvoerig beschreven.

¹⁶ Kinnaer 2011: 17-18.

¹⁷ Cuypers d'Alsingen 1770: 87-103.

fase (4) worden de kerk en het klooster aangevuld met enkele bijgebouwen, zoals te zien is op fig. 2.5.

De Predikheren zelf hebben de laatste twee fasen van het kloosterdomein niet mogen meemaken: zij werden in 1796 door de Fransen verjaagd. Vanaf dat moment werd de religieuze functie van het kloosterdomein vervangen door een seculiere. Na het vertrek van de Predikheren werd het verkocht aan het bestuur der Godshuizen en ingericht als opvanghuis voor bejaarde mannen. Vanaf 1809 deed het klooster dienst als militair hospitaal en werd de kerk tot 1814 gebruikt als oefenplaats en krijgsarsenaal. Daarbij werd de toren afgebroken en twee verdiepingen aan de kerk toegevoegd¹⁸. Tot 1975 stond het predikherenklooster bekend onder de naam "kazerne generaal Delobbe" en in 1977 werd het domein verkocht aan de stad Mechelen, toen zonder herbestemming. Een periode van leegstand en verwaarlozing volgde, tot in 2012 een begin werd gemaakt met de conservatie en restauratie.

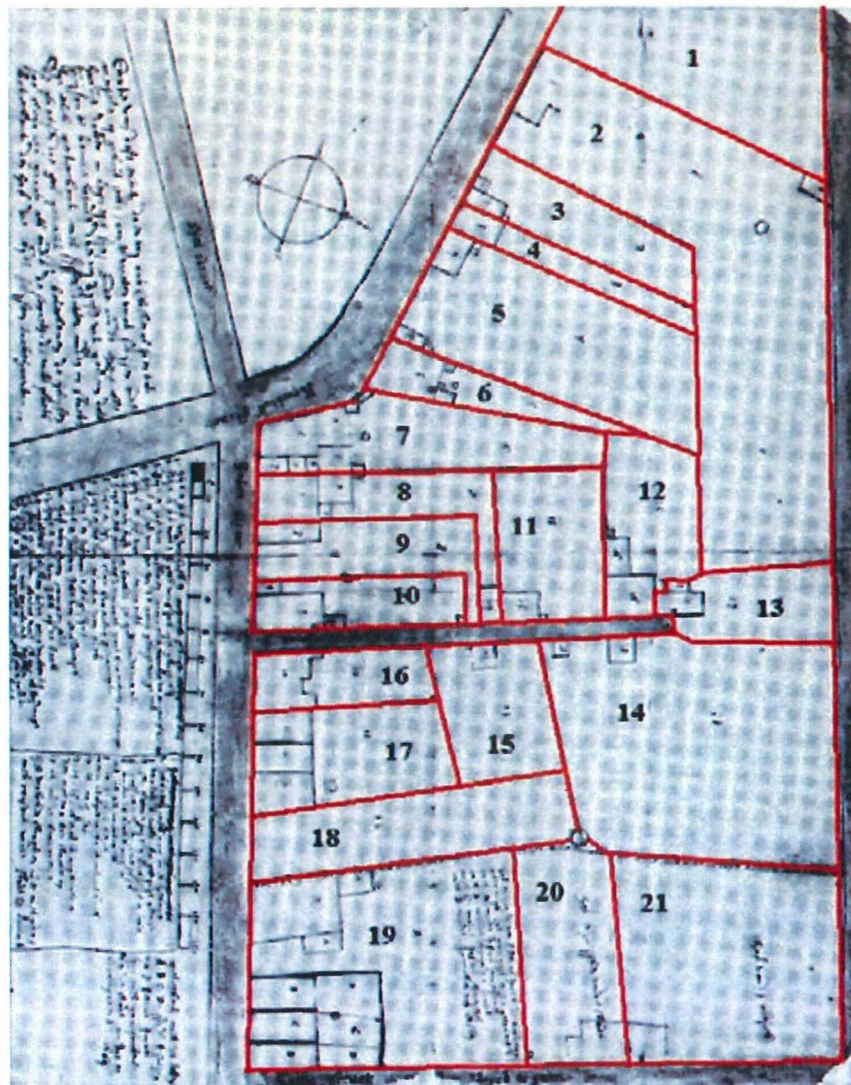

Fig. 2.3: Plan van het gebied tussen de Kerkhofstraat (boven), de Jodenstraat (links) en de Kattenbleekstraat (onder) met aanduiding van de verschillende percelen¹⁹.

¹⁸ <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/3618>

¹⁹ Kinnaer 2011: 17.

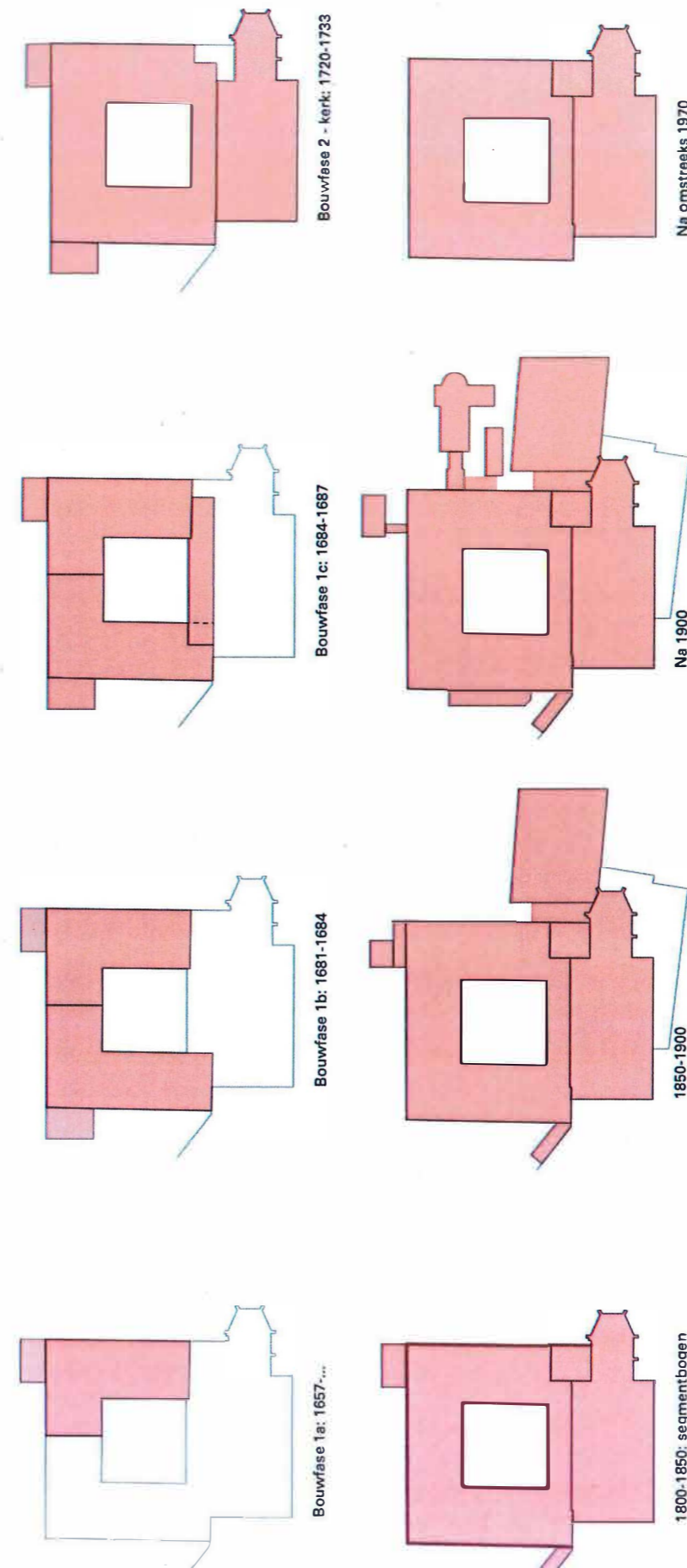

Fig. 2.4: De pandgang ingericht als kazerne. Foto van voor 1976. Mechelen Stadsarchief, verzameling Berlemont. Bron: www.beeldbankmechelen.be

Fig. 2.5: Bouwfasen in plan. Reconstructie door Ornamet (2011).

2.3 Cartografische bronnen en iconografie

De oudste kaart van Mechelen is vervaardigd door Jacob van Deventer en dateert uit 1550-1565 (fig. 2.6). De plek waar de Jodenstraat kruist met de Goswin de Stassartstraat is aangegeven als bewoningszone en het huidige projectgebied is te plaatsen in de toenmalige achtererven van deze bewoning. Het is niet mogelijk om onderscheid te maken tussen de verschillende huizen, omdat Jacob van Deventer geen aparte huisplattegronden heeft opgetekend, maar symbolisch werkte²⁰. Zowel het Potterstraatje als het Volcardstraatje zijn duidelijk afgebeeld en er is bewoning waarneembaar²¹.

Op de op één na oudste stadsplattegrond van Mechelen (fig. 2.7), uit het laatste kwart van de zestiende eeuw en dus nog voor de oprichting van het Predikherenklooster, is eveneens bewoning te zien op de locatie van het projectgebied. Buiten de stadsomwalling is het volgebouwd met huizen en de Kerkhofpoort die de Goswin de Stassartstraat afsluit ten noorden van het projectgebied is zichtbaar.

Ook het plattegrond van Mechelen van Braun en Hogenberg uit 1574 (fig. 2.8) en Blaeu uit 1649 (fig. 2.9) toont de twee kleine straatjes met deels bebouwing en deels tuinzones.

Fig. 2.6: Plattegrond van Mechelen uit 1550-1565 door Jacob van Deventer²².

²⁰ www.beeldbankmechelen.be

²¹ Ervycnk 2012: 20.

²² www.kbr.be

Fig. 2.7: Plattegrond van Mechelen uit het laatste kwart van de zestiende eeuw, kopie uit 1812 door Jan-Baptist de Noter van het originele plan door Jan van Hanswijk²³.

Fig. 2.8: Uittreksel uit de plattegrond van Mechelen van Braun en Hogenberg (1574)²⁴.

²³ www.beeldbankmechelen.be

²⁴ www.beeldbankmechelen.be

Fig. 2.9: Uittreksel uit de plattegrond van Mechelen van Blaeu (1649)²⁵.

Op de Atlas de Wit (fig. 2.10) uit 1698 is te zien hoe de bewoning buiten de stadsmuren is verdwenen en de omwalling werd versterkt met ravelijnen. Op de plek van het projectgebied is echter geen klooster te onderscheiden zoals dat in bouwfase 1c (fig. 2.5) is gereconstrueerd: hoewel er wel een vierkant hofje is weergegeven, is er geen duidelijke oost-, west- en zuidvleugel te zien.

Ook het plattegrond van Basire (fig. 2.11) uit 1745 toont geen klooster en geeft de situatie weer van voor de komst van de Predikheren. Vermoedelijk zijn beide laatste plannen opgemaakt op basis van oudere plattegronden, zonder dat de toestand op het terrein nog gecontroleerd werd.

Een eerste accuraat beeld is te vinden op de Ferrariskaart (1771-1777) (fig. 2.12). Hier is het grondplan van het kloosterdomein apart te onderscheiden en staat ook de aangrenzende kerk afgebeeld. Rechts van het klooster van de Predikheren bevindt zich de Kluis van de tertiariissen van de derde orde van Sint-Dominicus (sinds 1697). Een aantal leden van deze orde zijn in het kloosterpand van het Predikherenklooster begraven²⁶. Aan de noord- en westzijde is het domein omringd door tuinen. De Kerkhofpoort staat niet meer afgebeeld. Ten westen staat de huidige Dossinkazerne afgebeeld, die in 1756 door Maria-Theresia van Oostenrijk als infanteriekazerne opgetrokken werd²⁷.

Op een plattegrond van Mechelen van Berlin (ca. 1777) is in het projectgebied enkel het dominicanenklooster weergegeven (fig. 2.13)²⁸.

²⁵ www.beeldbankmechelen.be

²⁶ Installé 1998:78.

²⁷ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/relict/3617>

²⁸ www.beeldbankmechelen.be

Een gelijkaardige situatie aan de Ferrariskaart is te zien op de *Caert figuratief van de stad Mechelen* (fig. 2.14) van Joseph Hunin (ca. 1800)²⁹.

Fig. 2.10: Kaartblad 72 *Mechlinia* uit Atlas de Wit, 1698 met detailopname van het projectgebied.

²⁹ www.beeldbankmechelen.be

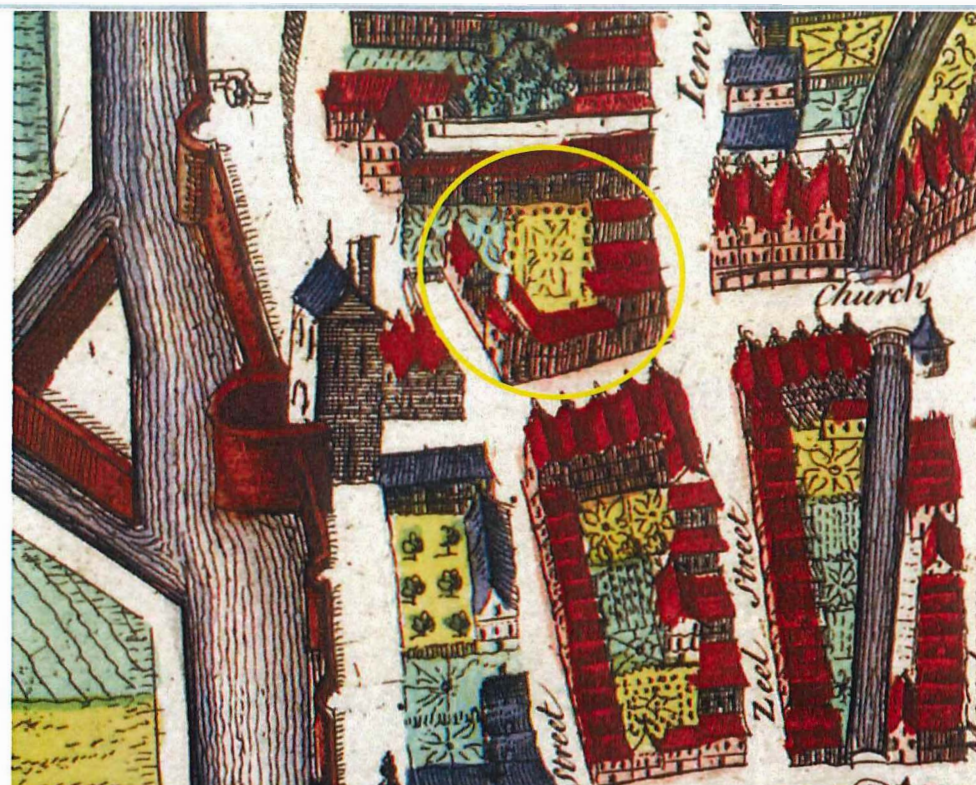

Fig. 2.11: Uittreksel uit de plattegrond van Mechelen van Basire (1745)³⁰.

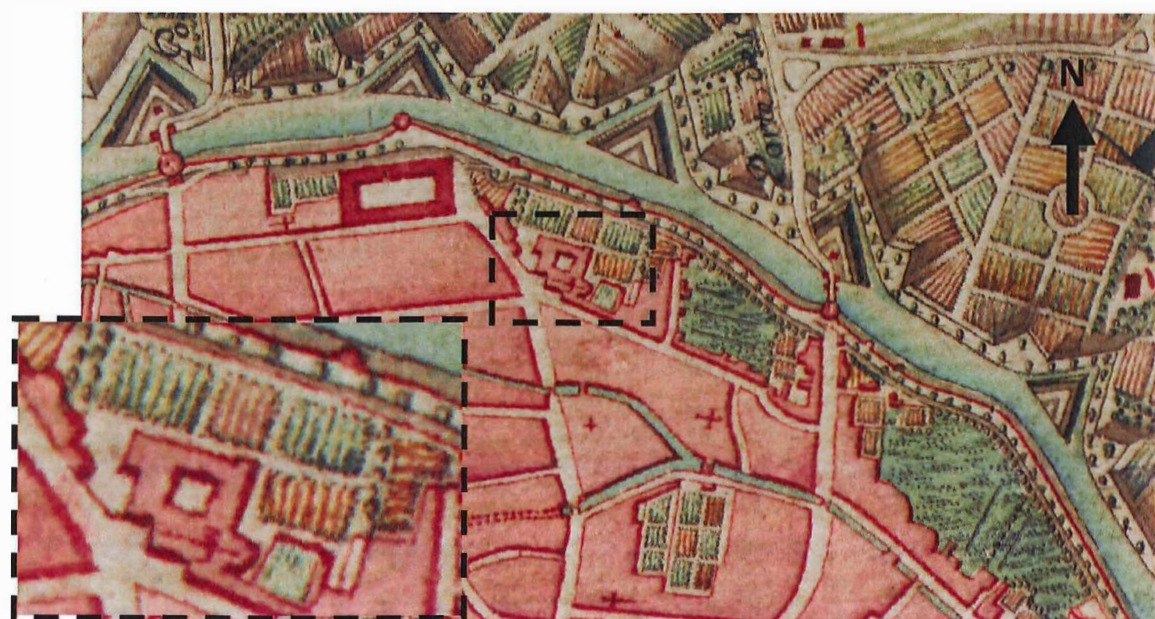

Fig. 2.12: Ferrariskaart (1770-1777) met uitvergroting van het projectgebied³¹.

³⁰ www.beeldbank.mechelen.be

³¹ www.kbr.be

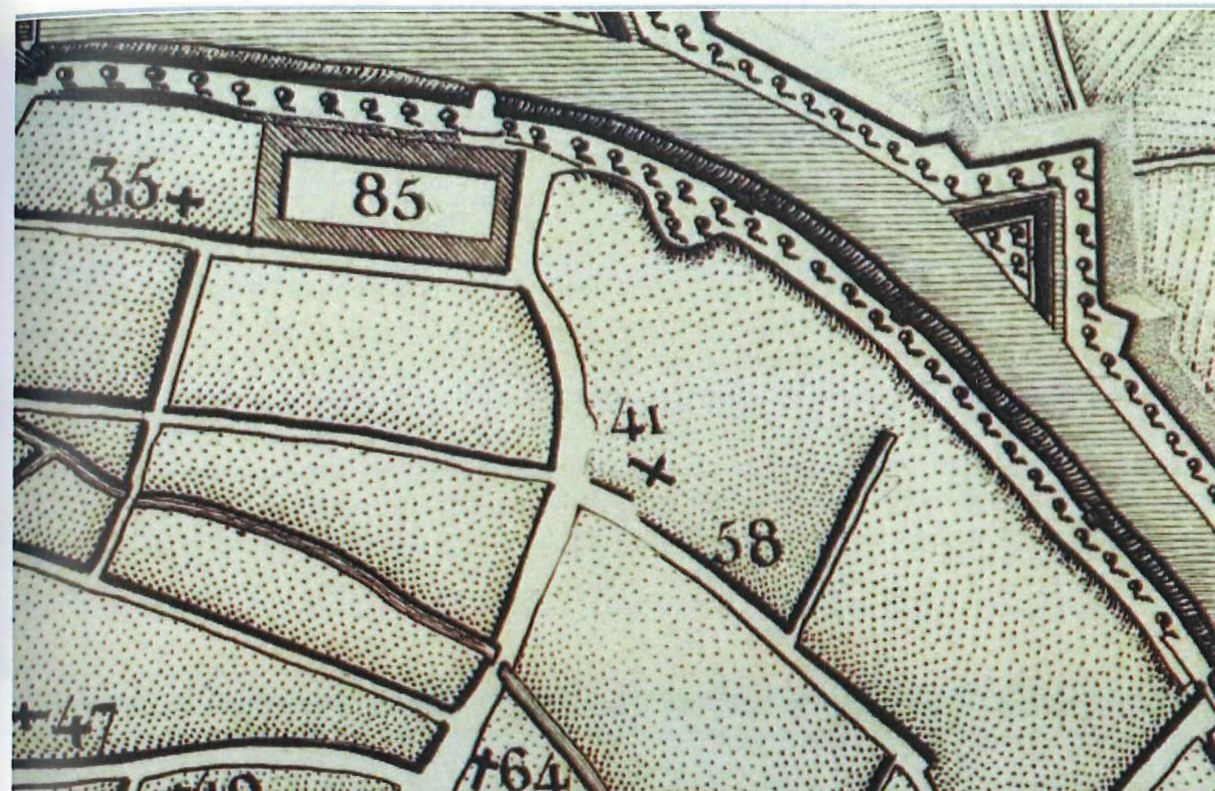

Fig. 2.13: Plattegrond van de stad Mechelen intra muros (gravure) van Berlin (circa 1777)³².

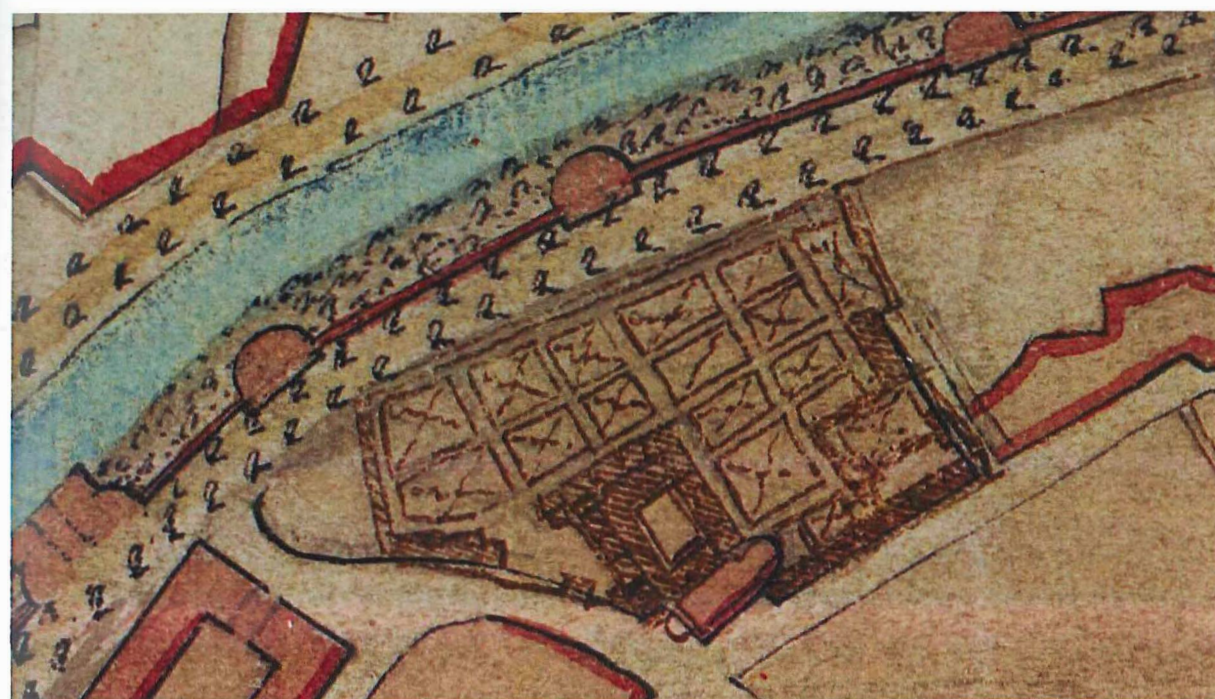

Fig. 2.14: De Caert figuratief van de stadt Mechelen van Joseph Hunin (ca. 1800)³³.

³² www.beeldbankmechelen.be

³³ www.beeldbankmechelen.be

Op de Atlas der Buurtwegen (ca. 1840) staat het huidige projectgebied ingekleurd als bebouwd gebied (fig. 2.15). Deze kaart is echter zeer schematisch opgesteld.

Op de Poppkaart (1842-1879) (fig. 2.16) is het dominicanenklooster, aangeduid als 'Hospitale Militaire Arsenal', afgebeeld. In de noordwesthoek van het bouwblok is een nieuw gebouw weergegeven. Het gaat om het Arresthuis dat in 1830 gebouwd werd³⁴. Een gelijkaardige, zij het iets schematischere, weergave is te vinden op de kaart van Vandermaelen (1846-1854) (fig. 2.17).

Tussen 1847 en 1909 zouden op het terrein gebouwen toegevoegd worden³⁵. Zo zou in 1907 een langgerekt, bijna L-vormig en noordoost-zuidwest georiënteerd gebouw opgericht worden in het noordwesten van het terrein, net ten zuidoosten van het Arresthuis³⁶.

Op een plattegrond van Mechelen uit 1936 zijn nog maar weinig bijkomende gebouwen afgebeeld (fig. 2.18)³⁷.

Op een plan van 1940 (fig. 2.19) zijn de verschillende onderdelen van de kazernes gebouwen aangeduid³⁸. Een gelijkaardige weergave is nog te zien op een plattegrond van Mechelen uit 1942 (fig. 2.20)³⁹. Op een plattegrond van Mechelen uit 1955 staan de gebouwen niet meer afgebeeld (fig. 2.21).

Fig. 2.15: Uittreksel uit de Atlas der Buurtwegen⁴⁰.

³⁴ <https://www.onroerendergoed.be/projecten/arresthuis-mechelen/>

³⁵ Diddens 1998: 30 en fig. 20.

³⁶ Diddens 1998: fig. 20.

³⁷ www.beeldbankmechelen.be

³⁸ Diddens 1998: fig. 21.

³⁹ www.beeldbankmechelen.be

⁴⁰ <http://gis.provant.be>

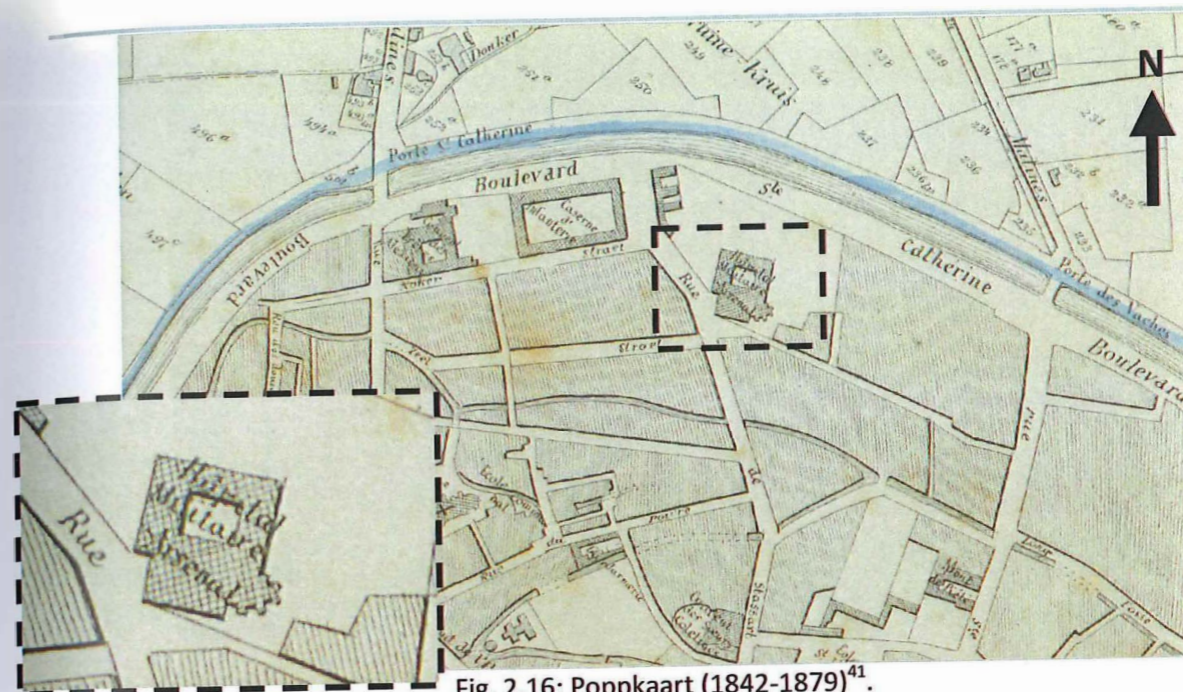

Fig. 2.16: Poppkaart (1842-1879)⁴¹.

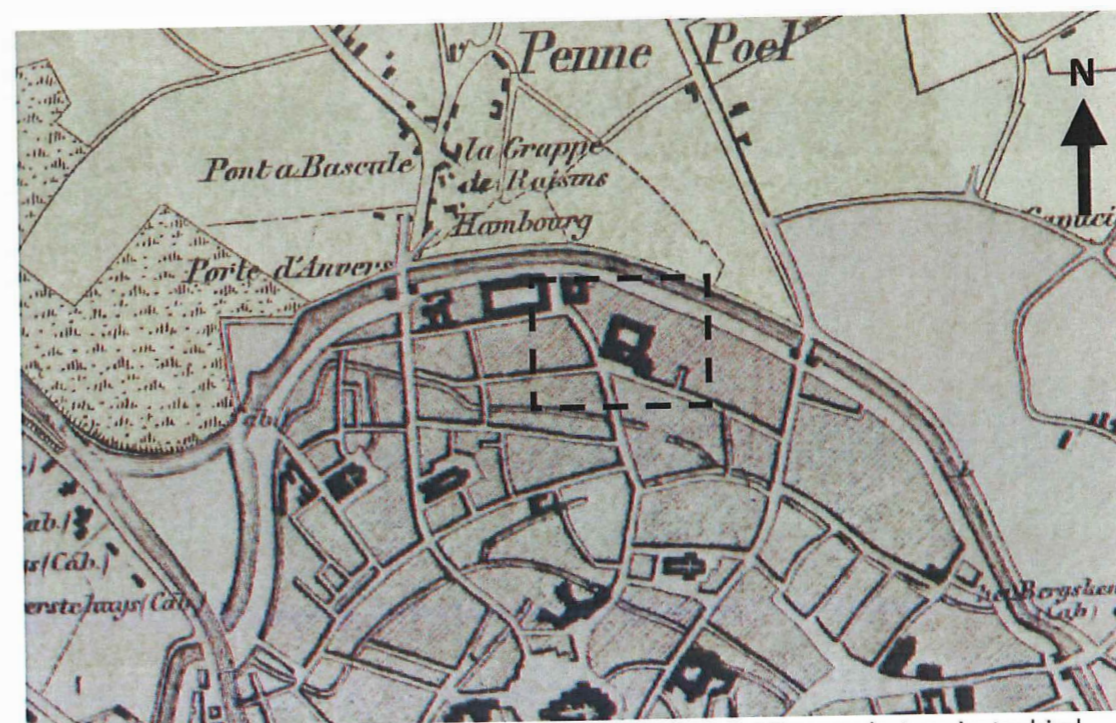

Fig. 2.17: De Vandermaelenkaart (1846-1854) met aanduiding van het projectgebied.

⁴¹ AGIV Vlaanderen.

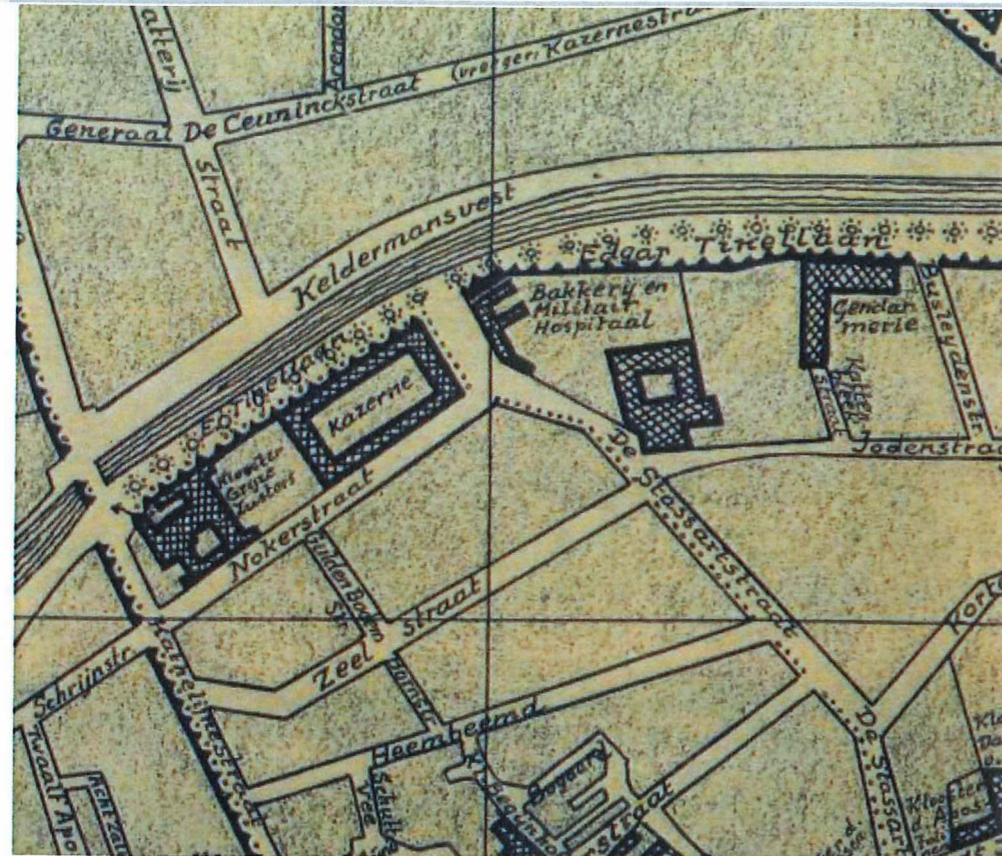

Fig. 2.18: Uittreksel uit een plattegrond van Mechelen (1936).

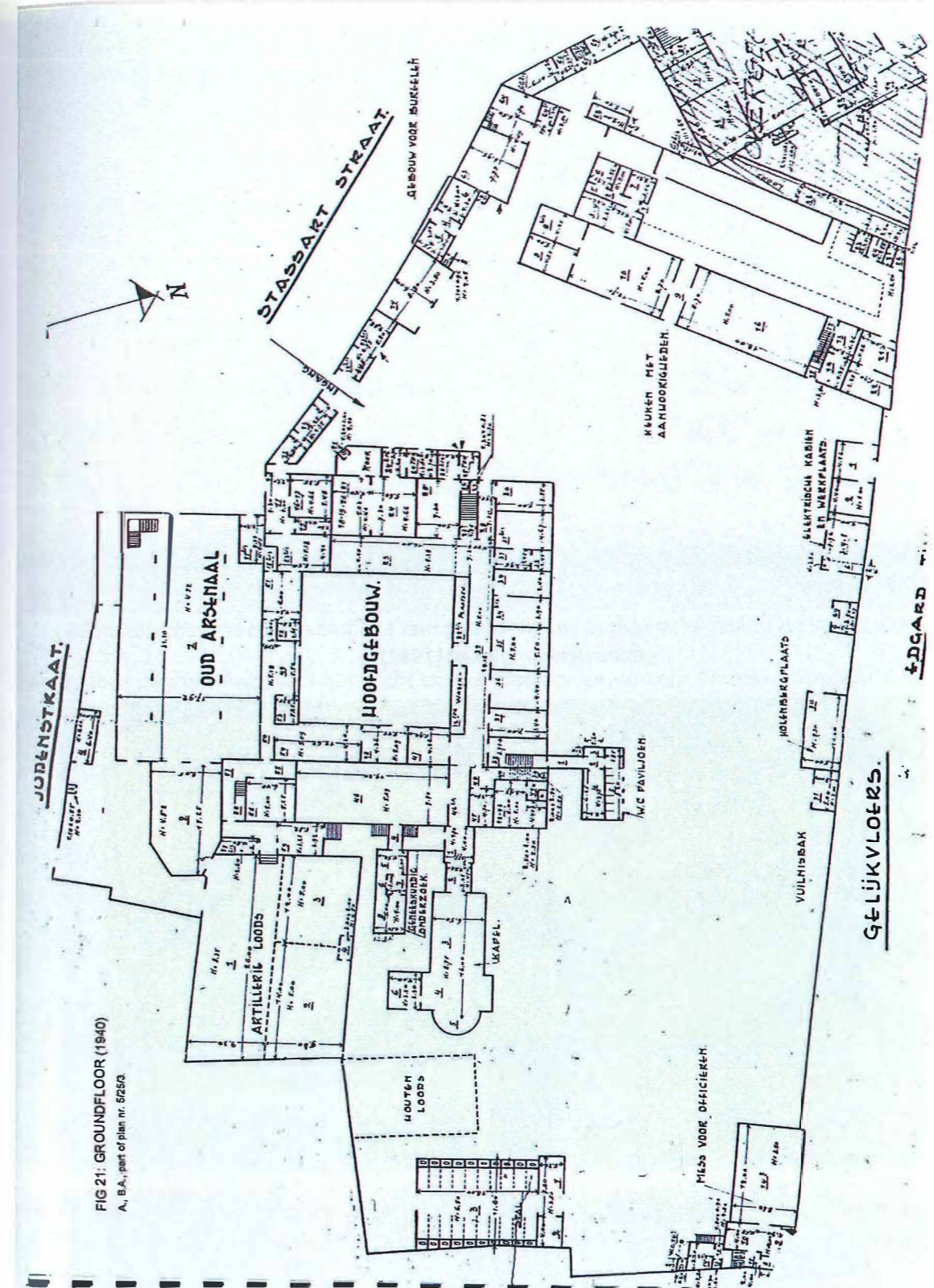

FIG 21: GROUND FLOOR (1940)
A. B.A., part of plan nr. 52593

Fig. 2.19: Plan van 1940.

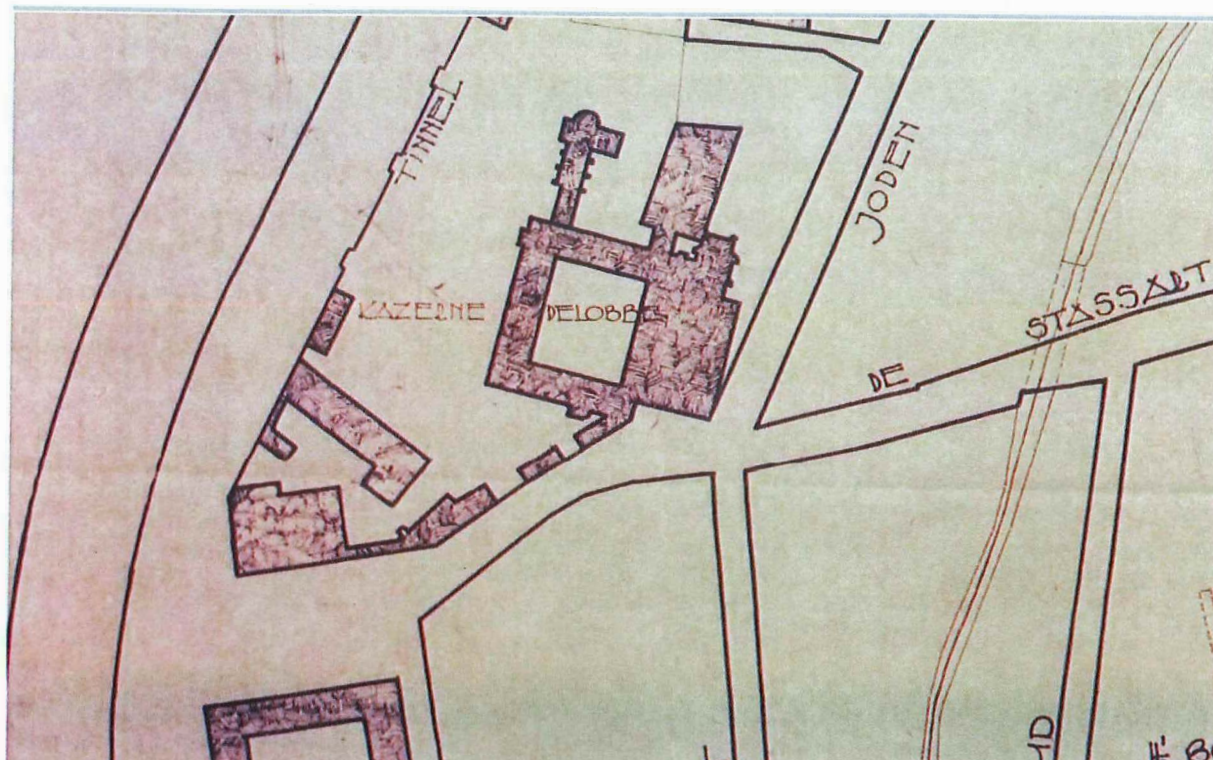

Fig. 2.20: Uittreksel uit een plattegrond van Mechelen met aanduiding van straten, vlieten en gebouwencomplexen (1942).

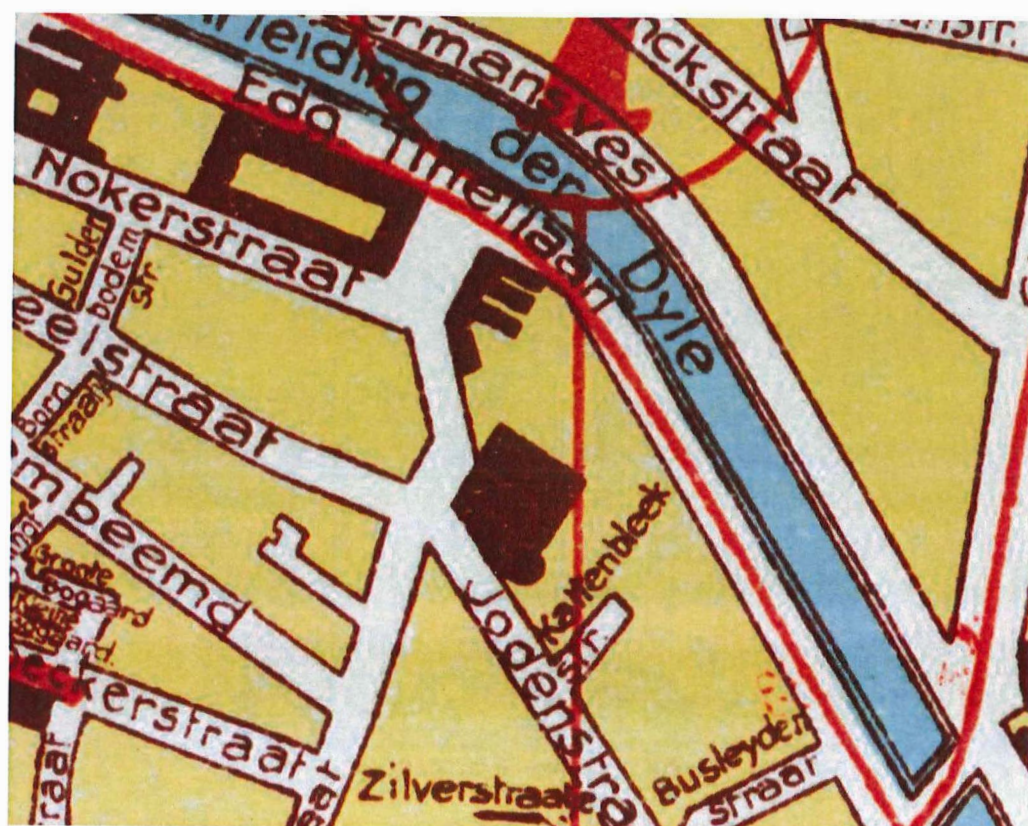

Fig. 2.21: Uittreksel uit de plattegrond van de stad Mechelen en omgeving (1955).

Van het klooster zijn ook enkele iconografische bronnen gekend, waaronder een pentekening en aquarel van een zicht op de tuinen, de pandgang en de kerk omstreeks 1700 (fig. 2.22). De toren van de kerk –afgebroken tijdens de herinrichting van de kerk als militair hospitaal in de 19de eeuw – is hierop nog te zien.

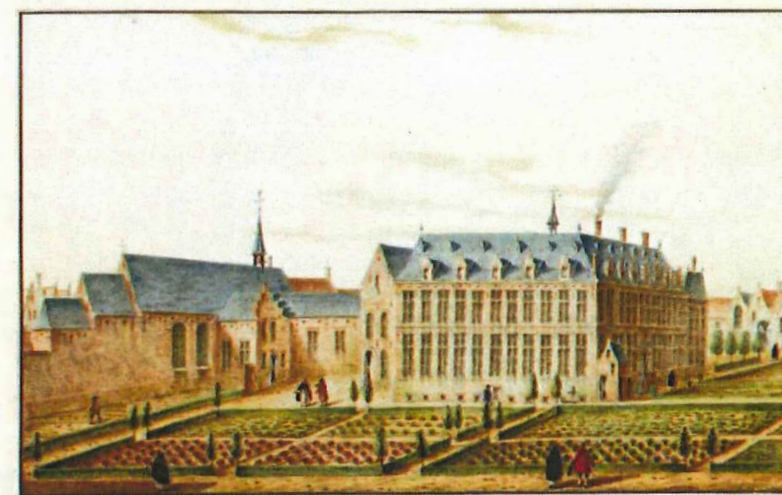

Fig. 2.22: Zicht op de tuinen, de kerk en het Predikherenklooster met links daarvan de Kluis waar de tertiariissen woonden, omstreeks 1700, Jan-Baptist de Noter, pentekening met aquarel⁴².

Een andere pentekening biedt een zicht op het klooster en de kerk (inclusief torenspits) vanuit de Jodenstraat, uit 1790 (fig. 2.23).

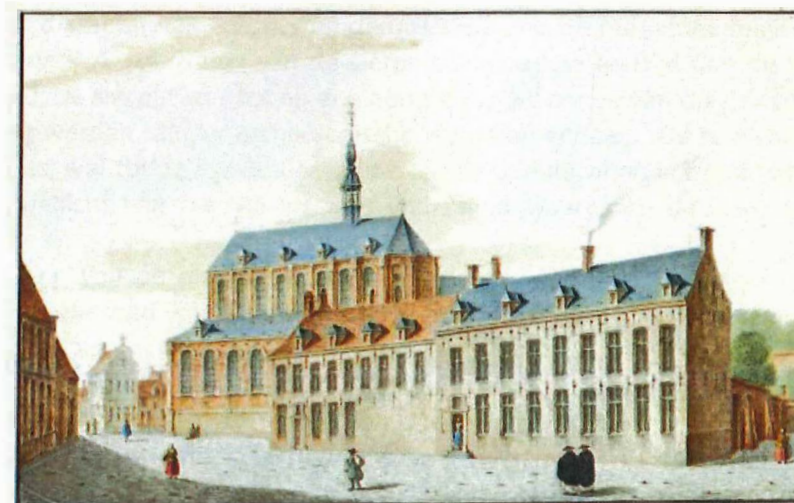

Fig. 2.23: Zicht op het Predikherenklooster vanuit de Jodenstraat ca. 1700, Jan-Baptist de Noter, pentekening met aquarel⁴³.

Ten slotte is in 1780 door David de Noter een litho van de westvleugel gemaakt, waarop ook de gevel van de kerk goed zichtbaar is (fig. 2.24).

⁴² www.beeldbankmechelen.be

⁴³ www.beeldbankmechelen.be

Fig. 2.24: Zicht op de gevel van de kerk en westvleugel, ca. 1790, David de Noter, litho⁴⁴.

⁴⁴ www.beeldbankmechelen.be

2.4 Gekende archeologische waarden en indicatoren

In 1977 vond in het Predikherenklooster een archeologische opgraving plaats, uitgevoerd door de Mechelse Vereniging voor Archeologie (de voorloper van de huidige Mechelse Vereniging voor Stadsarcheologie). De onderstaande bespreking is een samenvatting van het in 2014 heruitgegeven opgravingsrapport uit de jaren tachtig door Raffo et al. (2014).

De pandtuin van het klooster was in 1977 de voornaamste opgravingslocatie. Oorspronkelijk was het de bedoeling om ook opgravingen te verrichten in de kloosterkerk en op het terrein rondom het kloostergebouw. Door omstandigheden heeft men zich echter moeten beperken tot de pandtuin en een kleine sondage in de kerk op de scheiding van het koor met het schip. Van de opgraving in de pandtuin is een plan beschikbaar (fig. 2.25), van de sondage in de kerk niet.

Bij de sondage in de kloosterkerk werden op de overgang tussen het koor en het schip drie funderingen van zuilen van de eerste dominicanenkapel aangetroffen, die tussen 1716 en 1720 moet zijn afgebroken voor de bouw van het grotere huidige kerkgebouw⁴⁵. De zuilbases lagen iets minder dan acht meter uit elkaar en hadden een maximale afmeting van 80 x 80 cm, gemetseld in bakstenen van 19,5 x 8,5 x 4,5 cm. Vanwege de beperkte opgegraven oppervlakte, was het niet mogelijk om de fundering van dit vroege (kerk)gebouw volledig in plan te reconstrueren⁴⁶.

In de pandtuin trof men 10 cm onder het maaiveld een constructie aan van twee waterreservoirs. De reservoirs waren noord-zuid georiënteerd en gemetseld uit bakstenen van 18 x 6 x 4 cm. Ze waren bijna volledig gevuld met regenwater, afkomstig van de dakgoten wiens (recente) aflopen uitmondde in de reservoirs. Waterreservoir A had een maximale hoogte van 3 m, een lengte van 9,3 m en een breedte van 2,3 m. De afmetingen van reservoir B waren 2,8 x 9,3 x 3,35 m. Beiden hadden een rechthoekige onderbouw en een driehoekige bovenbouw⁴⁷ (fig. 2.26).

Op een diepte van 50 cm (de gele lijn op fig. 2.14) vond men een cirkelvormige bakstenen sier- of waterput met een diameter van 2,7 m. Aan de oostzijde was de put gedeeltelijk doorgebroken door de hoek van reservoir A, waardoor aan de sierput een oudere leeftijd dan de waterreservoirs kan worden toegekend. De sierput was tot op een hoogte van 80 cm bewaard gebleven en in de onderste 10 a 15 cm vulling werden talrijke archeologische vondsten gedaan. De rest van de put was gevuld met talrijke schalies, wat tot de hypothese leidde dat de dominicanen in het midden van de 18^e eeuw het kloosterdak wellicht van nieuwe schalies voorzagen waarna ze de sierput dempten met het afbraakmateriaal.

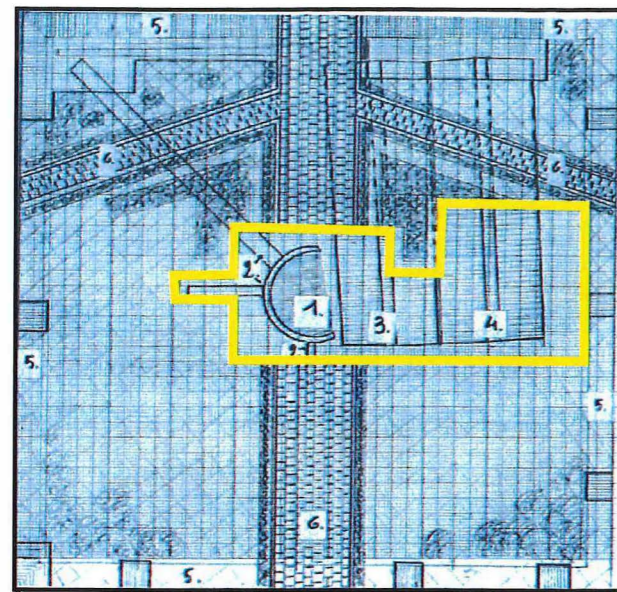
Naast de ontdekking van de put en de waterreservoirs, werd ook een deel van het 17^e-eeuwse wandelpad ontdekt. Het pad was 80 tot 85 cm breed, bestond uit rode bakstenen en omgaf de hele binnenkoer.

Onder de archeologische objecten bevond zich steengoed met zoutglazuur, blauw-grijs aardewerk, majolica en faïence, glazen halsfragmenten van flessen en 34 pijparden pijpenkoppen. Opvallende vondsten – afkomstig uit de onderste 10-15 cm van de sierput – betroffen een Brabants oord van Filips IV uit 1653, een loden kogel uit het einde van de 18^e – begin 19^e eeuw, een messing gesp of riembeslag en een zwartgrijs spinsteen. Ook werd een mesheft in zilverbeslag aangetroffen, versierd met een strikmotief en de initialen V-S.

⁴⁵ Raffo et al., 2014.

⁴⁶ Raffo et al., 2014.

⁴⁷ Raffo et al., 2014.

1. Sierput uit de 17de eeuw (binnendiameter 7,2 m)
2. Aan- en afvoerleidingen uit de 17de eeuw
3. Waterreservoir A
4. Waterreservoir B
5. Wandelpad in rode baksteen
6. Weg met plaveistenen uit de 20ste eeuw

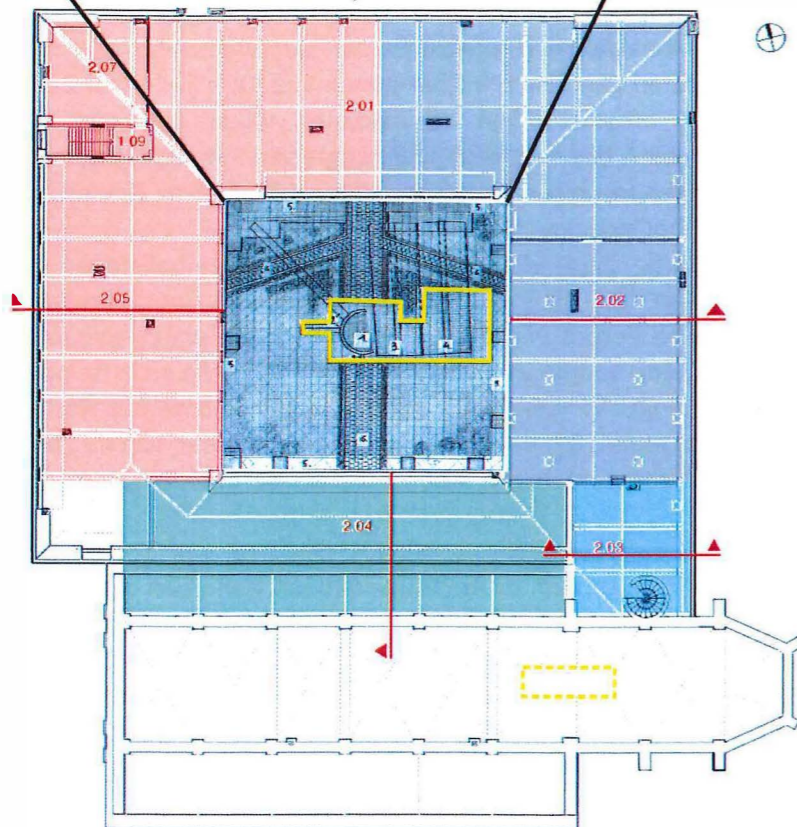

Fig. 2.25: Opgravingsplan uit 1977, geïncorporeerd in het plan van het klooster door Ornamet (2010). De gele lijn duidt de grens van de werkput tot op 50 cm diepte in de pandtuin aan, de gele stippellijn verwijst naar de sondage in de kerk. Bewerking van: Ornamet (2012) en Raffo et al. (2014).

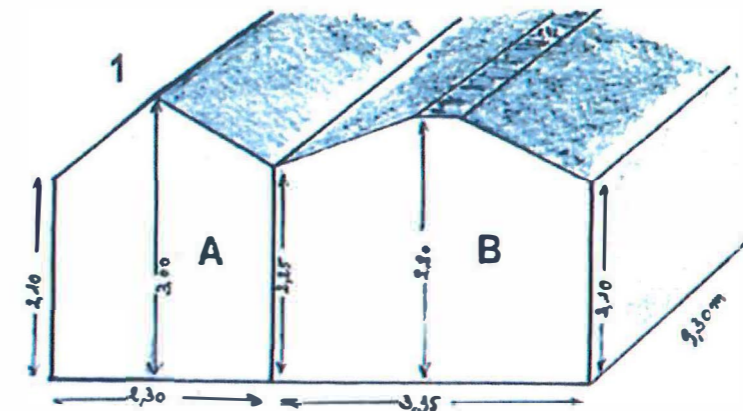

Fig. 2.26: Tekening uit 1977 van waterreservoir A en B. Bron: Raffo et al., 2015.

In 1979 werd in het tijdschrift van de Mechelse Vereniging voor Archeologie een korte vondstmelding gepubliceerd van een grafsteen in de Poelstraat, die volgens de inventaris van Joseph Ferdinand Cuypers d'Alsingen uit het Predikherenklooster afkomstig was. Het ging om de grafsteen van broeder-brouwer Anthoninus Neeffs die op 9 april 1708 begraven werd⁴⁸.

In het artikel van deze vondstmelding wordt nog gemeld dat bij hun eigen onderzoeken geen grafstenen werden aangetroffen en dat ooggetuigen verklaarden dat kort na de Tweede Wereldoorlog een nieuwe vloer was gelegd in het kloosterpand en dat onder deze vloer zich restanten van stukgeslagen grafstenen zouden bevinden⁴⁹.

In de databank van de Centrale Archeologische Inventaris zijn verder nog 12 locaties opgenomen die zich in of rond het projectgebied bevinden (fig. 2.27). CAI 102447 verwijst naar de hierboven beschreven opgraving uit 1977.

De andere CAI locaties zijn voornamelijk te dateren in de late middeleeuwen:

- CAI 102285: Het Godshuis van de Heilige Drievuldigheid 'De Noker' dat in 1613 is verhuisd naar het Hof van Nassau. Het werd door Cellenbroeders overgenomen die het godshuis stelselmatig verbouwden. Tegenwoordig is deze site gedeeltelijk overbouwd door een crèche.
- CAI 163769: Mogelijke muurresten die in verband kunnen gebracht worden met het Godshuis van de Heilige Drievuldigheid (CAI 102285) uit de late middeleeuwen. Rond 1830-1831 werd hier een arresthuis gebouwd. Een aangetroffen beerkelder kan in verband gebracht worden met de herbergen die naast het arresthuis stonden. Verder zijn hier enkele kogelhulzen en een pispot met kogelgaten gevonden uit de Tweede Wereldoorlog.
- CAI 159156: 13^e-eeuws landbouwgebied waarbij greppels en grachten fungeerden voor drainage en perceelafbakening. Kuilen gevuld met pottenbakkersafval, een beerput en een waterput kunnen gesitueerd worden in de tweede kwart van de 14de eeuw. In de 16de-17de eeuw maakt het terrein deel uit van de achtererven van woningen langs de Hofstadestraat en de Kerkhofstraat en later de achtertuin van het Dominicanenklooster (Predikherenklooster)⁵⁰. In de 19de eeuw wordt hierop een gevangenis gebouwd. In 2010 vond er een archeologische opgraving plaats.

⁴⁸ S.n. 1979: 15-16.

⁴⁹ S.n. 1979: 15-16.

⁵⁰ Pers. comm. Bart Robberechts: "Is foutief aangeduid op de CAI, bevindt zich buiten het onderzoeksgebied."

- CAI 150392: Een 16de-eeuwse afvalput (mogelijks beerput) is ontdekt tijdens een prospectie in 2009.
- CAI 162337: Tijdens een archeologische begeleiding van de werken werd er een 16de-eeuwse egalisatielaag ontdekt die mogelijk werd aangevoerd bij de ontwikkeling van het klooster.
- CAI 156297: 14de-eeuwse vondstenconcentratie van aardewerk. In 1987 vond er een beperkt archeologisch onderzoek naar aanleiding van nieuwbouwwerken plaats.
- CAI 102284: Afvalkuilen/beerputten uit de 13de-15de eeuw met een aardewerk vondstenconcentratie gevonden tijdens de sanering van de wijk in 1985.
- CAI 160063: Een alleenstaande afvalput/beerput gedateerd rond de 17de-18de eeuw met mogelijke vollerskuipen uit de 18de eeuw. Verder zijn er enkele puinlagen en pijlers in baksteenmetselwerk afkomstig uit de 19de-20ste eeuw gevonden tijdens de prospectie in 2011.
- CAI 156212: Tijdens de controle van werken in 1983 is er een afvalput met aardewerk uit de late middeleeuwen gevonden alsook de funderingen en kelders van de paardenstallen van het voormalige muizenklooster.
- CAI 102295: Bij een prospectie in 1986 zijn er waterputten, een overwelfde vliet (Hellevliet) en een aardewerk vondstenconcentratie uit de late middeleeuwen ontdekt alsook enkele 17de-eeuwse scherven en een zwart zanderig puinpakket, een kleine afvalkuil met scherven en een volgestorte kelder met schervenmateriaal uit de 18de eeuw.
- CAI 206818: Een archeologische opgraving in 2007 in een 17de-eeuwse kelder met waterput.

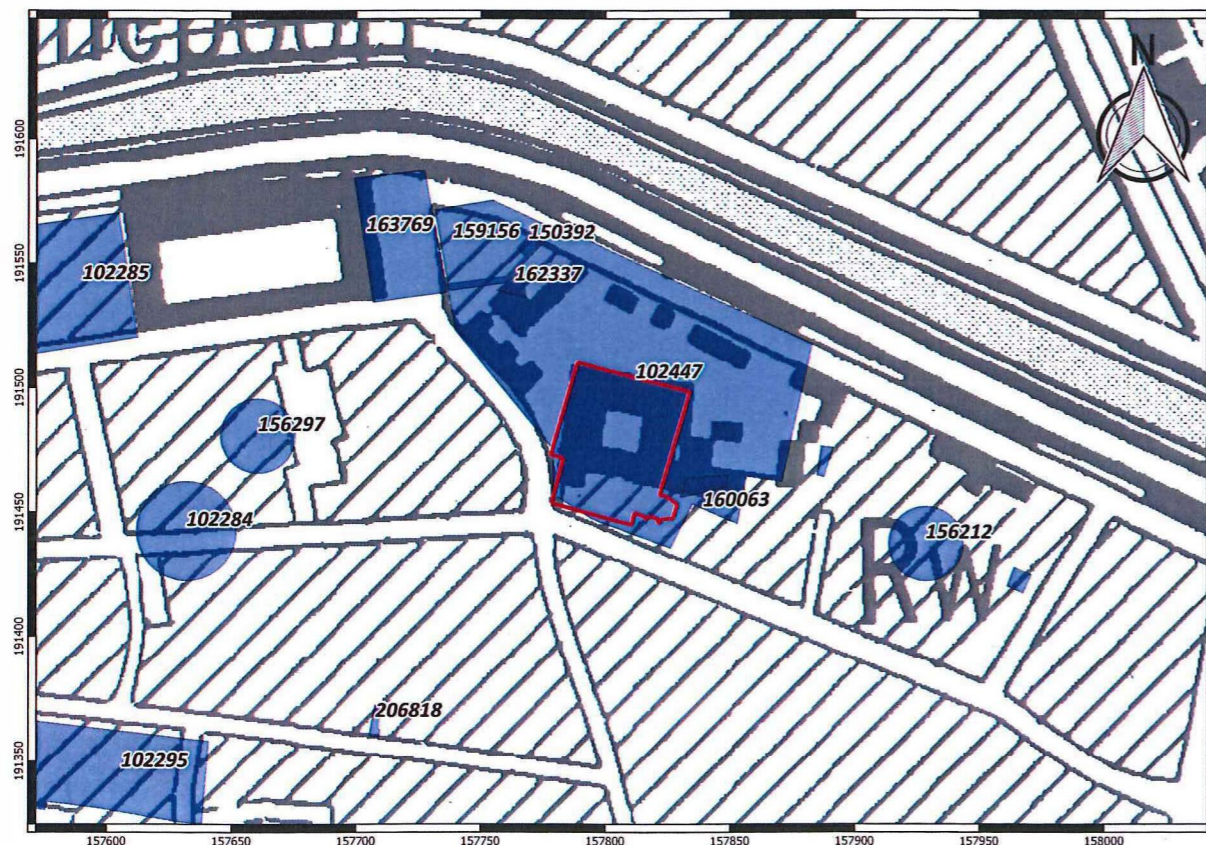

Fig. 2.27: Topografische kaart met daarop CAI locaties in de directe omgeving van het plangebied.

Naar aanleiding van de geplande restauratiewerken werd ook al een synthese gemaakt van de archeologische waarde van de verschillende zones (fig. 2.28) en een faseringsplan volgens de restauratiefasen (fig. 2.29)⁵¹.

Synthese zones van archeologische waarde

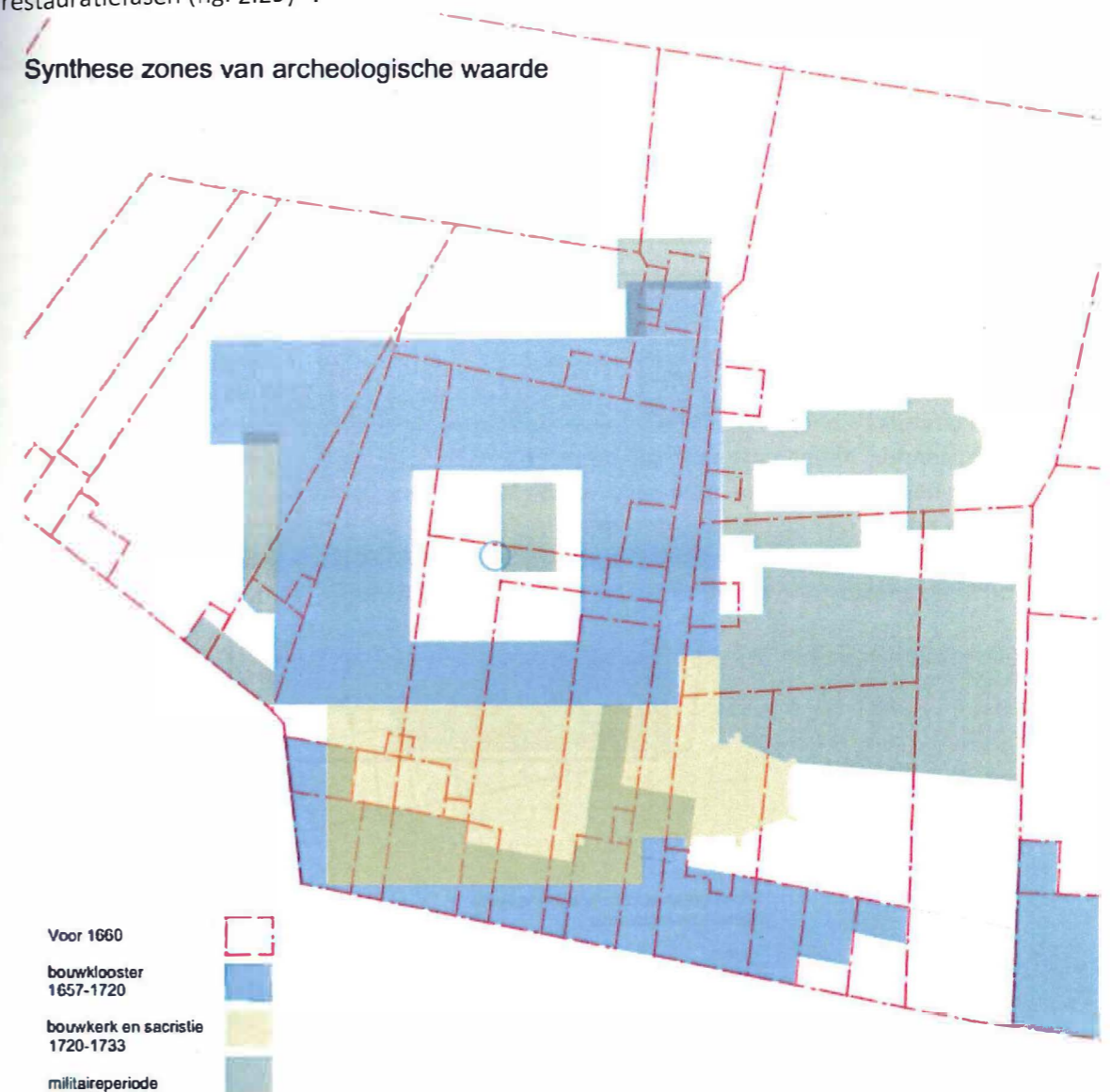

Fig. 2.28: Synthese van de archeologische waarde van de verschillende zones.

⁵¹ Deze afbeeldingen werden (zonder verdere bronvermelding) ter beschikking gesteld door Alde Verhaert (Onroerend Erfgoed).

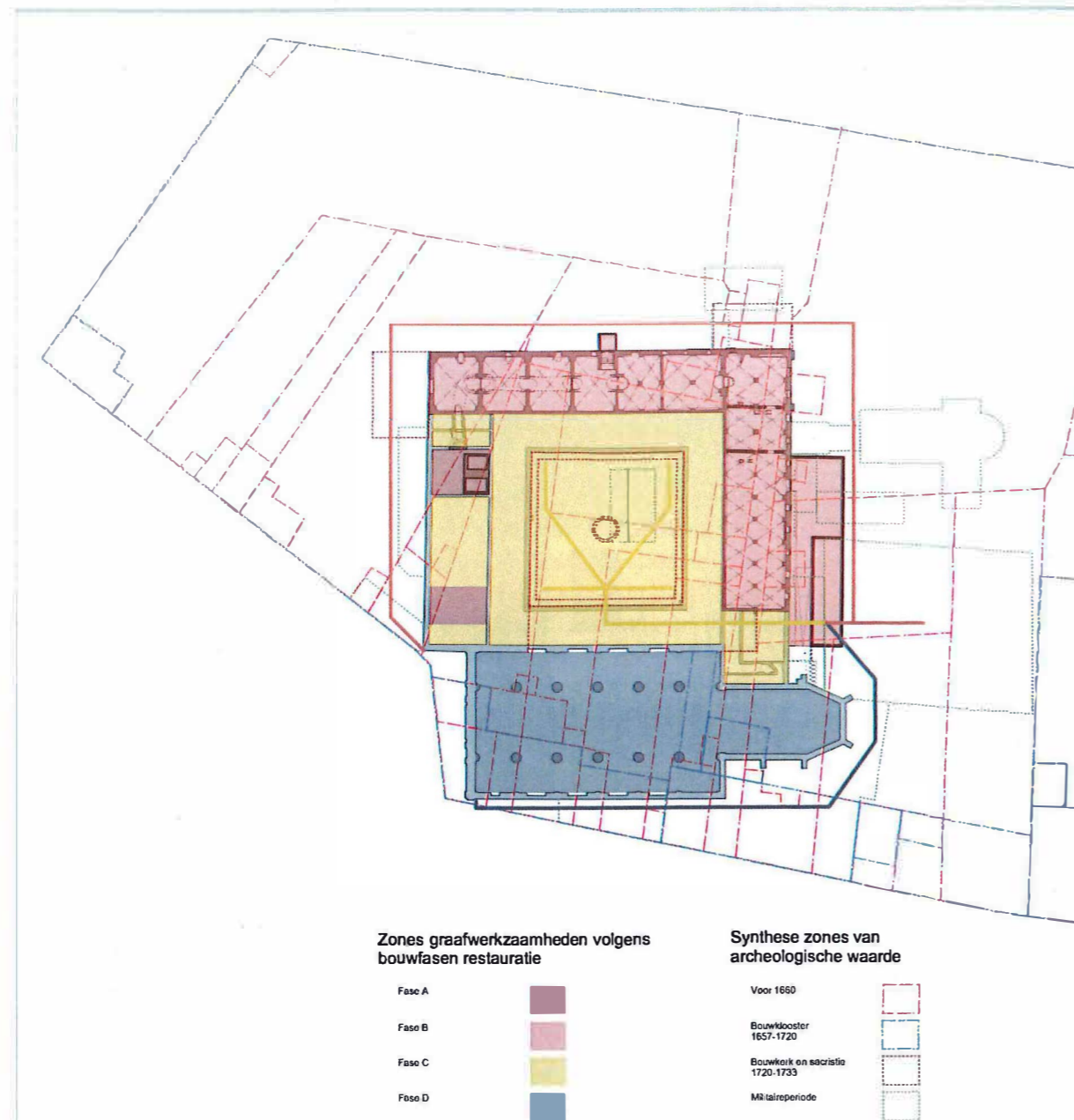

Fig. 2.29: Gefaseerde graafwerken.

2.5 Onderzoeksstrategie

Op basis van de resultaten van de bureaustudie en de synthesekaart (fig. 2.28) kunnen een aantal verwachtingen geformuleerd worden.

Binnen het projectgebied bevond zich middeleeuwse bewoning, waarvan opgravingen in de onmiddellijke omgeving een goede bewaring hebben aangetoond. De komst van de predikheren in het midden van de 17de eeuw betekende grondige wijzigingen aan de structuur binnen het woonblok. Verschillende (laat)middeleeuwse huizen verdwenen en in de plaats verscheen, gefaseerd, het huidige klooster. De kelders onder de noordelijke en oostelijke vleugel van het kloosterpand hebben vermoedelijk een (heel) deel van de oudere sporen vernietigd.

Het is geweten dat binnen het kloosterpand begravingen hebben plaatsgevonden. Ook hiervan kunnen resten worden aangetroffen, maar het valt te verwachten dat deze slechts beperkt binnen de nodige uitgravingsdiepte van 50 cm onder het huidige vloerniveau aangetroffen zullen worden.

De onderzoeksstrategie staat al deels omschreven in de bijzondere voorwaarden en het bestek. Het goedgekeurde bestek voorziet in archeologisch onderzoek ter plaatse van de kelders en de pandgang. In de andere zones in en rond het klooster geldt het principe van de verplichte vondstmelding door de aannemer aan het bestuur en zal het bestuur de bevoegde diensten verwittigen voor inventarisatie en registratie. Er werd vermeld dat de uitgravingen manueel dienden te gebeuren.

In de kelders is dit zeker nodig, omdat eventuele oude bewoningssporen, voor zover nog niet verstoord door de aanleg van de kelders, vlak onder de keldervloeren kunnen voorkomen. Ook is het door de lage plafonds niet mogelijk met een minigraver binnen te rijden. Er wordt liefst in zo groot mogelijke vlakken gewerkt om enig overzicht te bewaren. Uiteraard dient er rekening te worden gehouden met de stabiliteit van het gebouw.

In het kloosterpand kunnen de bestaande vloeren en het onderliggende zandbed wel machinaal verwijderd worden. Indien zich hieronder nog ophogingslagen bevinden kunnen deze eveneens machinaal verwijderd worden en heeft het manueel uitgraven hiervan geen meerwaarde. Bij deze werken dient er rekening te worden gehouden met de aanwezigheid van enkele recentere muren die het kloosterpand momenteel opdelen. Best kunnen deze op voorhand verwijderd worden. Ingeval er begravingen worden aangetroffen, dient er manueel gewerkt te worden volgens de richtlijnen uit de bijzondere voorwaarden en het bestek.

Hoofdstuk 3 Werkmethode

In eerste instantie werd een bureaustudie opgemaakt. De resultaten hiervan moeten toelaten een referentiekader te creëren waarin in een latere fase de resultaten van het veldwerk getoetst kunnen worden en om de opgravingsstrategie te bepalen.

In oktober werden in de kelders onder de noordelijke en oostelijke vleugel van het klooster door de hoofdaannemer een aantal proefputten gegraven in functie van een funderingsonderzoek. Deze putten waren te beperkt om veel archeologisch relevante waarnemingen te doen, maar hieruit bleek wel dat de fundering van het gebouw minder diep reikte dan aanvankelijk verwacht. De gewenste uitdieping van de kelders met 90 cm zou een stuk onder de maximale diepte van de funderingen uitkomen, waardoor een volledige onderschoeiing van het gebouw zou moeten gebeuren. Deze extra kosten waren in het bestek niet voorzien en uiteindelijk werd beslist af te zien van het uitdiepen van de kelders. Behalve de registratie van een waterput in de zuidoostelijke hoek van de oostelijke vleugel diende in de kelders geen archeologisch onderzoek meer te gebeuren.

Op 16 november 2015 werd gestart met het archeologisch onderzoek in het kloosterpand. Eerst werden de bestaande vloeren machinaal verwijderd. Omdat al vrij snel de containers voor dit steenpuin vol waren, werd ook begonnen met het verdiepen van de westelijke pandgang. Een muur in de noordwestelijke hoek van het kloosterpand die nog niet mocht afgebroken worden, zorgde ervoor dat de nodige buffers gelaten moesten worden. Tussen 16 en 20 november werden de westelijke en het westelijke stuk van de zuidelijke pandgang machinaal tot de gewenste diepte uitgegraven (fig. 3.1). Enkel in de zuidelijke pandgang werden enkele recentere muurfragmenten (militaire fase) aangetroffen. Er werden geen sporen van begraving aangetroffen op een beperkt aantal losse botten na.

Vrij snel kwam het onderzoek vast te zitten doordat de recentere muren in het kloosterpand nog niet afgebroken waren. Pas op 25 november werd de toestemming gegeven om deze muren af te breken en nadat deze effectief verwijderd waren, kon het onderzoek op 9 december verder aangevat worden.

Bij een eerdere sondering in de oostelijke pandgang waren enkele grafstenen deels vrij gelegd. Vanaf 9 december werd hier begonnen met het verdere onderzoek. De vloer werd machinaal verwijderd en ook een deel van het aanwezige zandbed. De laatste centimeters tot op het niveau van de grafstenen werd manueel afgewerkt. De volledige oostelijke pandgang werd op die manier afgewerkt en de vrij gelegde vloeren en grafstenen werden manueel opgekuist. De vondst van in totaal 55 grafstenen werd aan de bouwheer en Onroerend Erfgoed gemeld. Er gebeurde een volledige registratie van de grafstenen en daarna werd ook nog een fotogrammetrische opname gemaakt door de cel fotogrammetrie van de Vlaamse Overheid⁵² (fig. 3.3).

De zuidelijke pandgang kon eveneens machinaal op diepte gebracht worden. In de noordelijke pandgang kon slechts de noordelijke helft van de pandgang machinaal uitgegraven worden omdat er in de zuidelijke helft een betonfundering aanwezig was (fig. 3.2).

Het onderzoek werd op 16 december opnieuw onderbroken omdat de hoofdaannemer eerst de aanwezige grafstenen diende te lichten en ook de beton in de noordelijke pandgang. Tussen 29 februari en 8 maart 2016 konden de laatste stukken machinaal verdiept worden en was daarmee het veldwerk binnen het kader van de werken afgerond.

⁵² Vlaamse Overheid, Departement Werken, Afdeling Algemene Technische Ondersteuning, Cel Fotogrammetrie – Topografie. Koning Albert II-laan 20 bus 6, 1000 Brussel.

Fig. 3.1: Machinaal verdiepen in het kloosterpand.

Fig. 3.2: Betonnen fundering in de noordelijke pandgang.

Fig. 3.3: Zicht op de grafstenen in de oostelijke pandgang.

Tijdens het veldwerk werden alle aangelegde vlakken manueel met de truweel opgekuist, gedocumenteerd en gefotografeerd. De weinige aanwezige muurresten werden proper gemaakt en

alles werd ingemeten met de RTS. Alle grafstenen werden individueel ingemeten, gefotografeerd en beschreven. Enkele aanwezige vondsten werden ingezameld, evenals een beperkt aantal los botmateriaal.

Hoofdstuk 4 Analyse

Tijdens het uitgevoerde archeologische onderzoek werden maar een beperkt aantal sporen aangetroffen (fig. 4.1). In de aangelegde vlakken konden geen grondsporen of insteekkuilen van graven herkend worden. Ook waren er geen sporen van insteken bij de muren te herkennen. Dit betekent dat het uitgegraven pakket vrij recent is en moet dateren van na de kloosterfase, aangezien er anders minstens de insteekkuilen van een aantal graven aanwezig zouden moeten zijn.

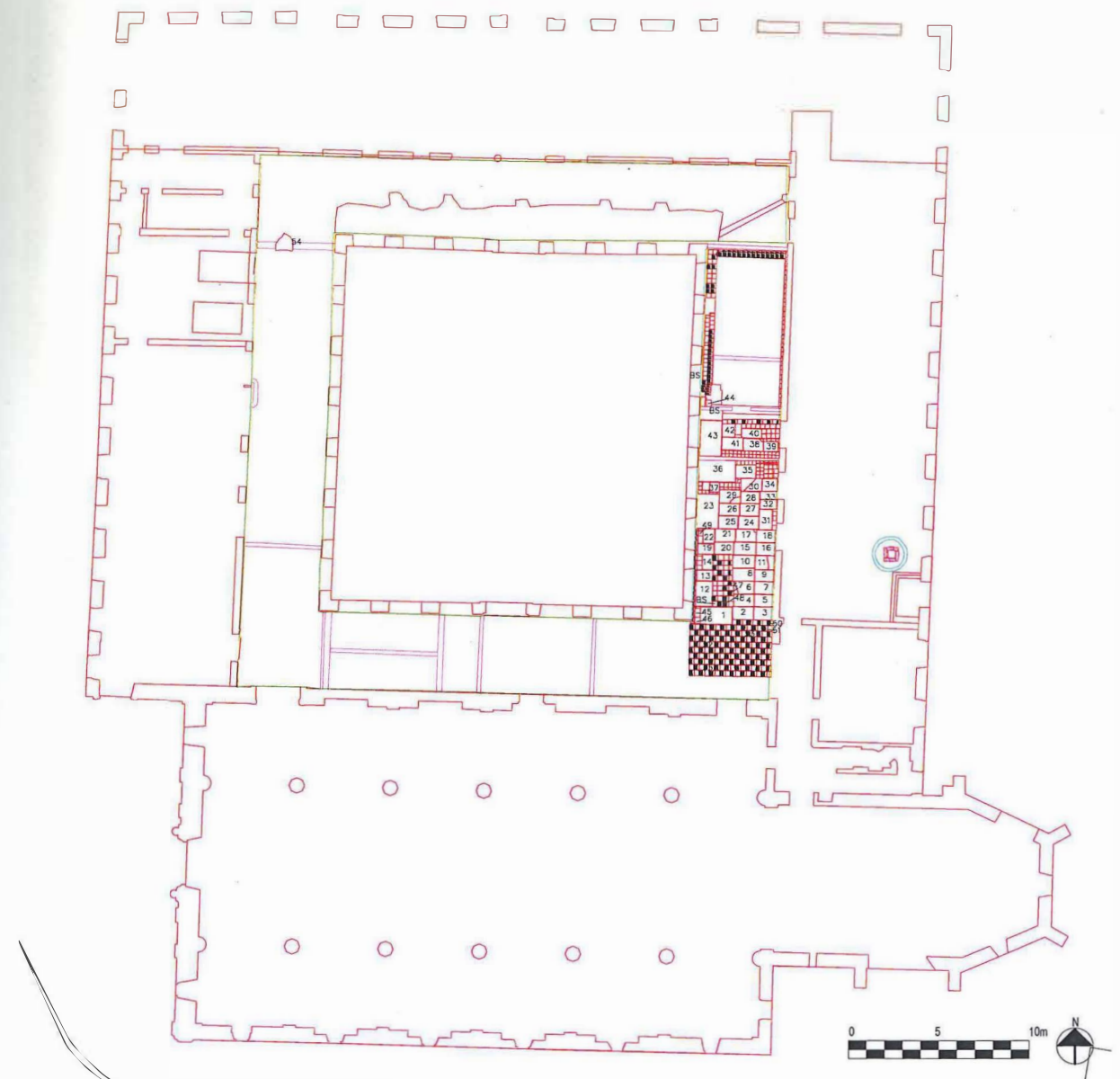

Fig. 4.1: Opgravingsplan van het kloosterpand.

Van de noordelijke pandgang (fig. 4.2) kon aanvankelijk slechts het noordelijke deel onderzocht worden. Tegen de zuidelijke muur was immers een groot massief in beton aanwezig (fig. 3.2). In het oosten werd een klein bakstenen afwateringskanaaltje aangetroffen, dat moet hebben uitgemond in de ondergrondse citernes die reeds eerder werden opgegraven door de M.V.A (fig. 4.3).

Fig. 4.2: Zicht op de noordelijke pandgang.

In de westelijke pandgang waren twee ondiepe bakstenen funderingen aanwezig. Dit waren de beperkte funderingen van binnenmuurtjes die in de loop van de 19de-20ste eeuw gebouwd waren als opdeling van het kloosterpand. Een eerste muur (fig. 4.4, nr. 1) was afgebroken voor aanvang van het archeologisch onderzoek, terwijl een tweede muur (op de noordwestelijke hoek) nog aanwezig was (fig. 4.4, nr. 2). Na afbraak van deze tweede muur kon worden vastgesteld dat in de fundering ervan gebruik was gemaakt van een fragment van een grafsteen (fig. 4.5 en 4.6). Ter hoogte van het trapje naar de westelijke vleugel (fig. 4.4, nr. 3) moest een kleine buffer behouden blijven, omdat het trapje niet gefundeerd was.

Fig. 4.3: Bakstenen afwateringskanaaltje in de noordelijke pandgang.

Fig. 4.4: Zicht op de westelijke pandgang.

Fig. 4.5: Zicht op de fundering van de afgebroken (19de-20ste-eeuwse) binnenmuur.

Fig. 4.6: Hergebruikt fragment van een grafsteen in de fundering van de binnenmuur.

In het westelijk deel van de zuidelijke pandgang (fig. 4.7) bevonden zich twee bakstenen muren die loodrecht op de muren van de pandgang stonden. In het midden bevond zich nog een derde, dwarse muur. In de noordelijke en zuidelijke muur van de pandgang zijn tussen de twee dwarse muren vierkante gaten gemaakt voor het plaatsen van houten balken (voor het dragen van een houten vloer). De juiste functie van deze constructie is niet te achterhalen, maar is in alle geval een latere toevoeging, aangezien de bakstenen muren niet in verband staan met de muren van het kloosterpand (fig. 4.8). Anderzijds is de constructie ook al weer een tijd verdwenen, want het pleisterwerk van de pandgang vertoont geen sporen van een verdwenen muur (fig. 4.7). Ook de fundering van de nog aanwezige binnenmuur werd in het archeologisch vlak aangetroffen.

Na het uitbreken van enkele binnenmuren kon ook het oostelijk deel van de zuidelijke pandgang onderzocht worden. Hierbij werden de resten van nog één dwarse binnenmuur aangetroffen (fig. 4.9). Tegen deze muur aan werden een aantal glazen flesjes en porseleinen zalfpotjes uit het einde van de 19de eeuw aangetroffen. De muur was niet meer waarneembaar in het pleisterwerk en tegen de noordelijke muur van de pandgang was later nog een afvoerkanaal (kachel) gemetseld.

Fig. 4.7: Zicht op het westelijke deel van de zuidelijke pandgang.

In de volledige oostelijke pandgang ten slotte werd een vloer aangetroffen. In deze vloer waren ook nog de sporen herkenbaar van twee muren (fig. 4.10, rode lijnen), waarvan er één net afgebroken was, die duidelijk gelijktijdig waren met de vloer, aangezien deze er steeds mooi was tegen aan gewerkt. Op de vloer werden ook nog de sporen waargenomen van de eveneens net afgebroken muur, maar die gewoon op de vloer was gezet en er niet mee was in ingewerkt (fig. 4.10, groene lijnen). Het meest noordelijke deel van de vloer was volledig gemaakt in baksteen met tegen de westelijke muur twee rijen natuursteen.

Het centrale deel van de pandgang bestond volledig uit een vloer uit natuurstenen grafstenen (fig. 3.3 en 4.11). Enkele kleinere stukken in de vloer waren verder afgewerkt in donkere natuursteen. De

grafstenen lagen niet meer op hun originele plaats. Ze waren mooi tegen de (latere) indelingsmuren aan gewerkt en de muren en vloer (gemaakt met de gerecupereerde grafstenen) kunnen dan ook als gelijktijdig beschouwd worden. Deze muren komen overeen met de indeling die op een plan van 1940 word weergegeven en kunnen dus in de militaire periode geplaatst worden (fig. 4.12).

Joseph Ferdinand Cuypers d'Alsingen maakte in 1770 een inventaris op van alle kerken, kloosters, kapellen en godshuizen van Mechelen en beschreef voor het klooster van de Predikheren 2 grafstenen in de kerk, 42 grafstenen in het kloosterpand en 1 grafsteen in de pandhof⁵³. In totaal werden in de oostelijke pandgang 54 grafstenen aangetroffen (fig. 4.11). Een aantal van de grafstenen die in 1770 beschreven werden, zijn niet aangetroffen, terwijl er ook een aanzienlijk aantal grafstenen is aangetroffen, die niet beschreven zijn in 1770 en van elders afkomstig moeten zijn.

Het meest zuidelijke deel van de vloer bestond uit natuurstenen tegels die in een dambord patroon waren gelegd. Een aantal van de gebruikte tegels bevatten eveneens een grafopschrift (en zijn mee opgenomen in de grafsteneninventaris). Er kan dan ook verondersteld worden dat deze vloer eveneens uit recuperatiemateriaal is gemaakt.

Na het verwijderen van de vloer, werden geen nieuwe sporen aangetroffen in de oostelijke pandgang (fig. 4.13).

Een volledig overzicht van alle grafstenen wordt gegeven in hoofdstuk 5. Dit overzicht bestaat telkens uit een foto, een inventarisnummer, de naam van de overledene, de afmetingen, de oriëntatie, het materiaal, de huidige staat, de vermelde sterfdatum, het opschrift en eventuele opmerkingen. Verder (genealogisch of archivalisch) onderzoek werd in het kader van dit onderzoek niet uitgevoerd, maar op basis van het overzicht, zijn de aangetroffen grafstenen wel ontsloten.

Fig. 4.8: De muur van het kloosterpand staat niet in verband met de bakstenen muur.

⁵³ Cuypers d'Alsingen 1770: 87-103.

Fig. 4.9: Zicht op het oostelijke deel van de zuidelijke pandgang.

Fig. 4.10: Zicht op het noordelijke deel van de oostelijke pandgang met aanduiding van de verschillende muren.

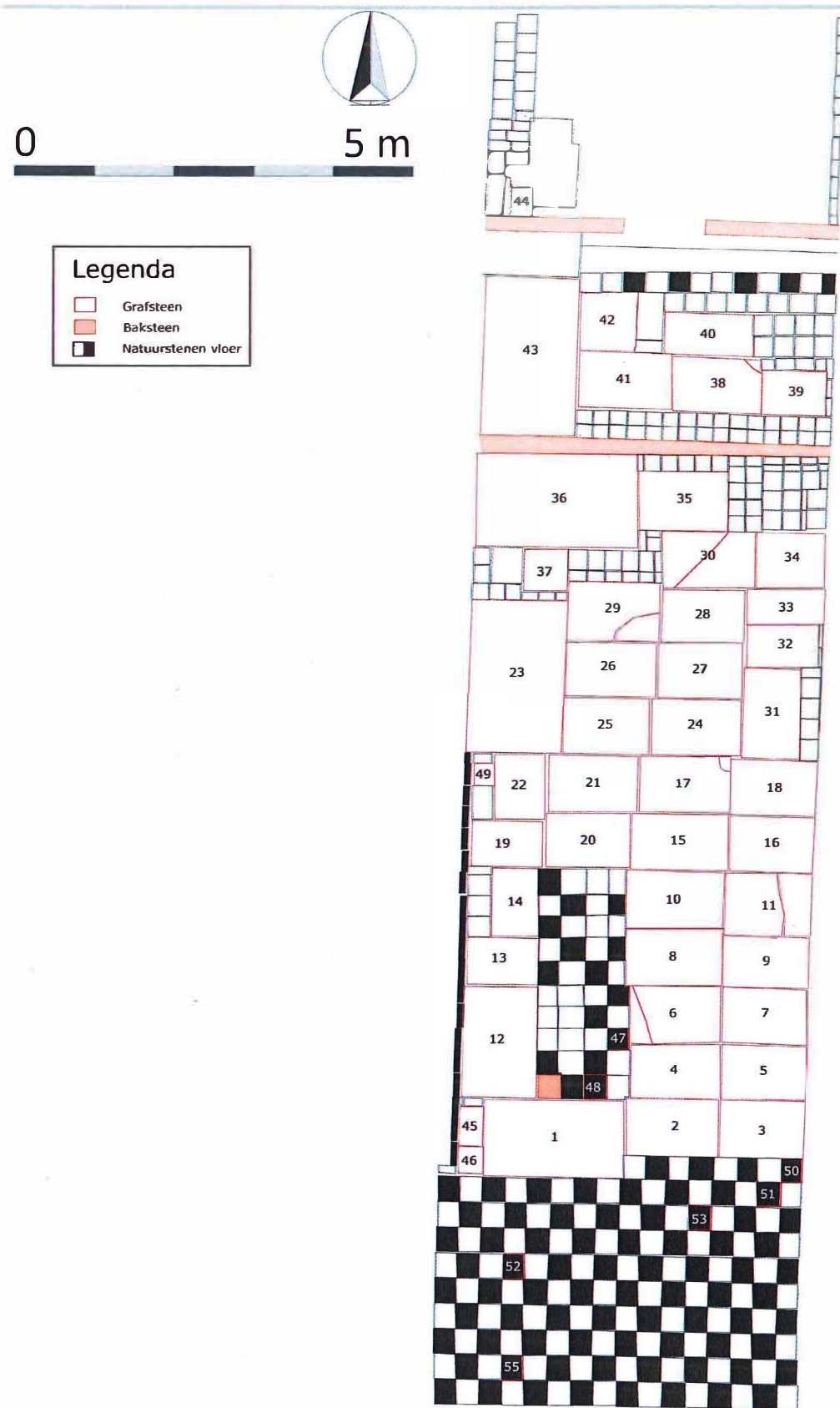

Fig. 4.11: Plan van de grafstenen in de oostelijke pandgang.

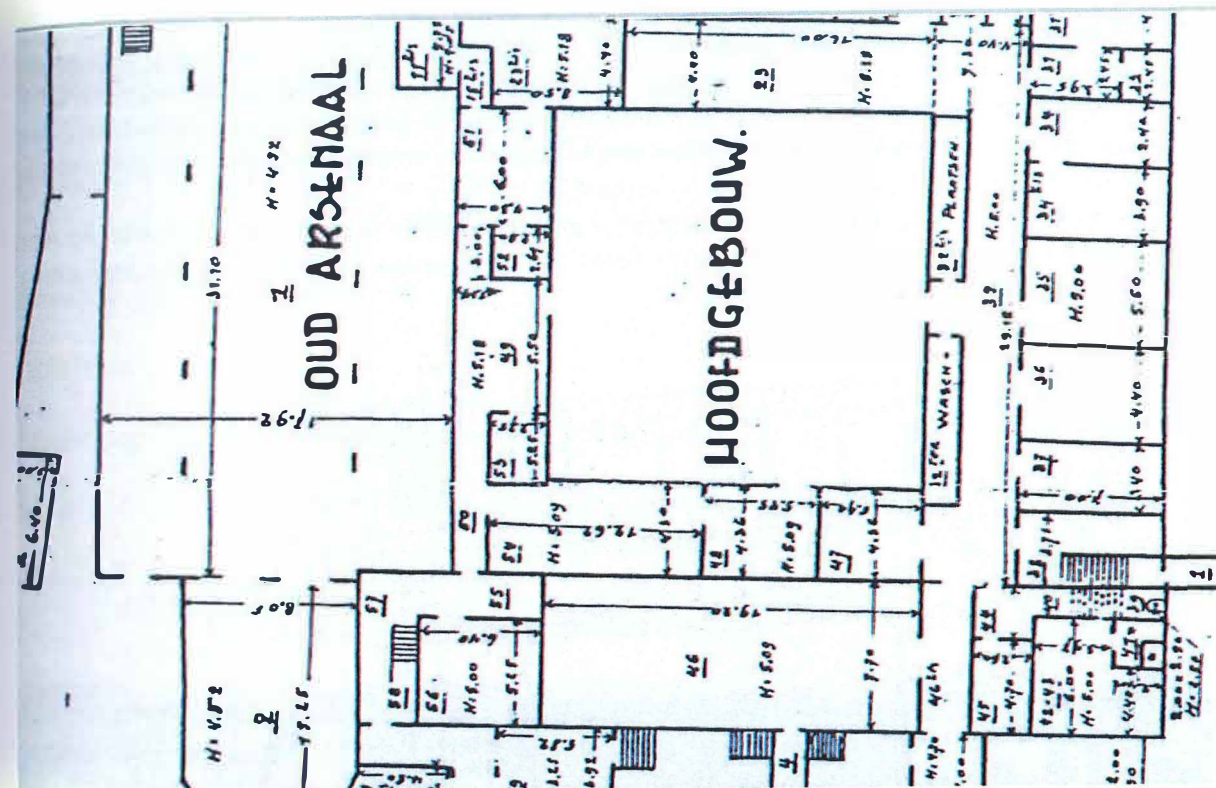

Fig. 4.12: Detail uit fig. 2.19 uit 1940 met duidelijke overeenkomst met de opgegraven muren in de oostelijke pandgang.

Fig. 4.13: Zicht op de oostelijke pandgang na het verwijderen van de vloer in grafstenen.

Alle aangetroffen archeologische sporen kunnen tot de militaire fase van het gebouw worden teruggebracht. Fig. 4.14 toont duidelijk de overeenkomst van alle aangetroffen muren met de muren die op het plan uit 1940 zijn weergegeven. Aangezien deze muren nergens in verband staan met de

oorspronkelijke muren van het kloosterpand, zijn ze in alle geval een latere toevoeging. Tijdens de kloosterfase is er ook geen enkele reden om het kloosterpand te gaan opdelen met binnenmuren. De betonnen sokkel in de noordelijke pandgang komt overeen met de aangeduide 'waschplaetsen'. Het waterbassin dat door de MVA op de binnenkoer werd opgegraven en het kleine afwateringskanaaltje in de noordelijke pandgang zijn hiermee ook in verband te brengen.

De muren in de westelijke, zuidelijke en oostelijke pandgang komen overeen met de muren op het plan en de vloer in grafstenen is gelijktijdig met deze muren aangezien ze er mooi tegen aangewerkt zijn.

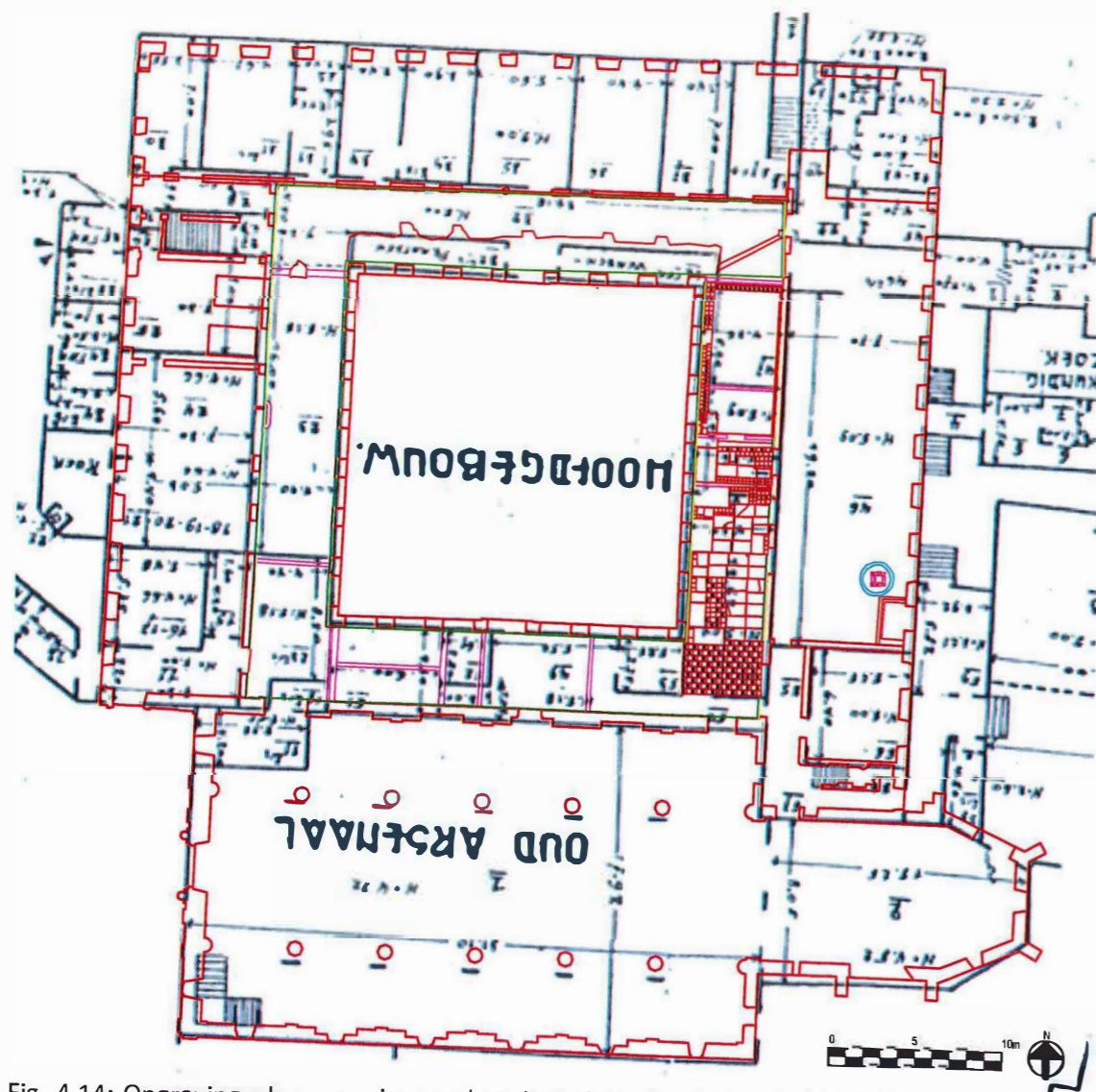

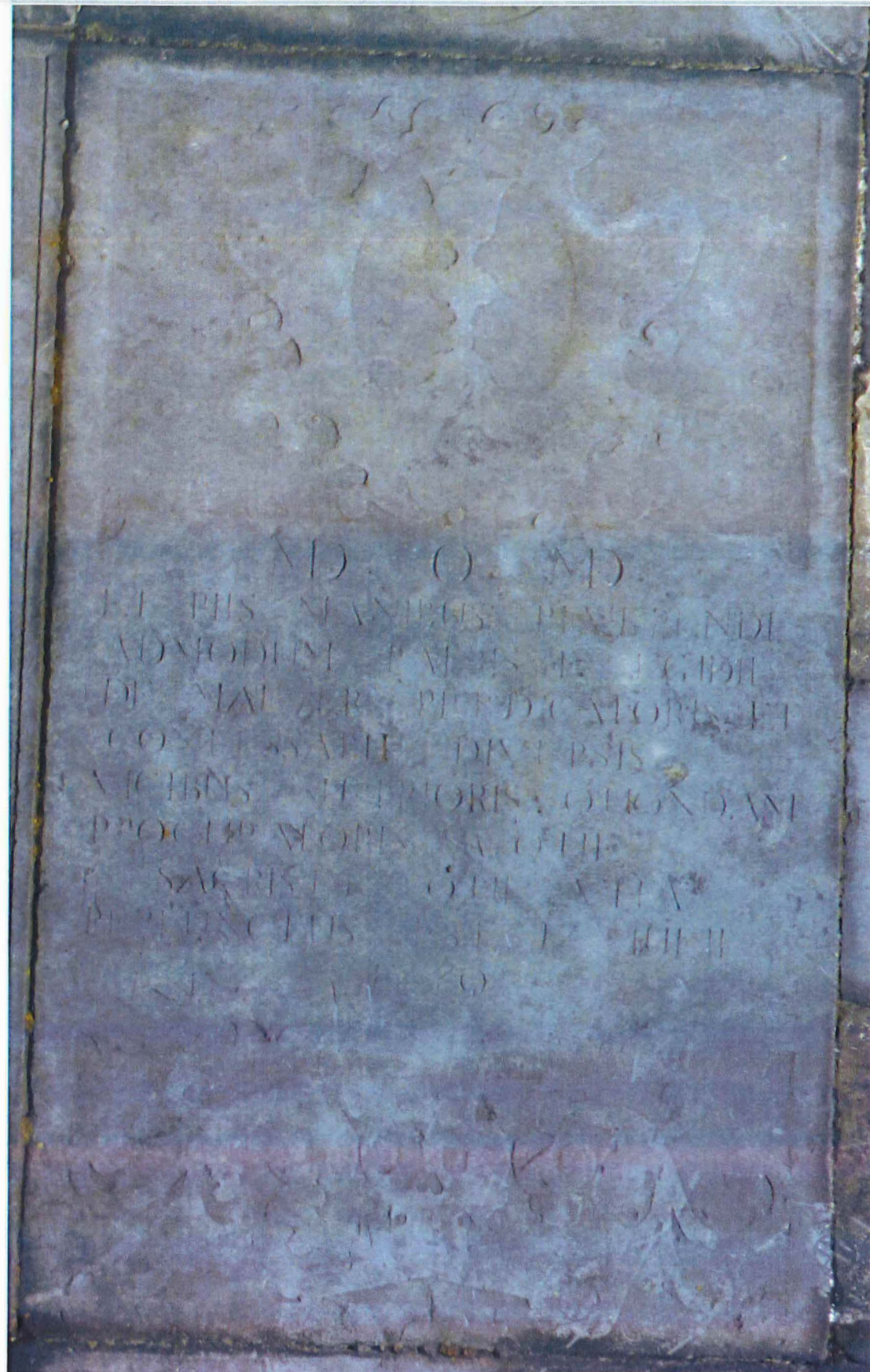
Fig. 4.14: Opgravingsplan geprojecteerd op het plan uit 1940 met duidelijke overeenkomst met de opgegraven muren.

Hoofdstuk 5 Grafsteneninventaris

Grafsteen 1	Catharina Prinse Elisabeth Buggers
Afmetingen	170 x 100
Oriëntatie	oosten
Materialen	blauwe hardsteen met inleg marmer
Staat	bijna intact, beetje schade aan het inlegwerk (been bij het doodshoofd)
Vermelde sterfdatum	9 november 1742 12 maart 1763
Opschrift	<p>RUST PLAETSE VAN IOFF CATHARINA PRINSE GEESTELYCKE DOCHTER MOEDER VAN DEN DERDEN REGEL VAN DEN H. DOMINICUS STERFT DEN 9 NOVEMBER 1742 OUDT 49 ALS OOCK VAN HAERE NICHTE ELISABETH BUGGERS GEESTELYCKE DOCHTER STERFT DEN 12 MERT 1763 OUDT 71 JAEREN</p> <p>BIDT VOOR DE ZIELEN</p>
Opmerkingen	Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770: 91. Delen van de tekst ontbreken en Elisabeth Buggers is foutief Bruggers genoteerd.

Grafsteen 2	Egidius de Maeyer
Afmetingen	114 x 71
Oriëntatie	oosten
Materialen	blauwe hardsteen
Staat	intact, maar sterk afgesleten
Vermelde sterfdatum	17 juli 1730
Opschrift	<p>D.O.M. ET PIIS MANIBUS REVERENDI ADMODUM PATRIS F. EGIDII DE MAEYER PRAEDICATORIS ET CONFESSARII DIVERSIS VICIBUS SUPPRIORIS QUONDAM PROCURATORIS ATQUE SACRISTAE QUI VITA PERFUNCTUS EST 17 IULII 1730</p> <p>REQUIESCAT IN PACE</p>
Opmerkingen	Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770: 94-95.

Grafsteen 3	Petronella Loeff
-------------	------------------

Afmetingen	112 x 71
Oriëntatie	oosten
Materialen	blauwe hardsteen
Staat	intact
Vermelde sterfdatum	13 oktober 1686

Opschrift

HIER LEYT BEGRAVEN
 PETRONELLA LOOFF
 SUPPRIORINNE VAN DEN
 DERDEN REGEL VAN H.
 DOMINICUS IS GHESTORVEN
 DEN 13 OCTOBER 1686

REQUIESCAT IN PASE

Opmerkingen

Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770: 102. Aanpassing van 'PASE' naar 'PACE' komt niet overeen met de werkelijkheid.

Grafsteen 4	Cornelius de Visscher
Afmetingen	114 x 70
Oriëntatie	oosten
Materialen	blauwe hardsteen
Staat	intact
Vermelde sterfdatum	7 januari 1744
Opschrift	<p>SEPULTURA R^{DI} ADM PATRIS CORNELII DE VISSCHER OLIM SACRISTA PRAEFECTI CONFRATERNITATIS SS. ROSARII ET PER PLURES ANNOS CONGREGATIONIS DEVOTARUM DOMUS STI JOSEPHI DIRECTORIS ACTUALIS VIVERE DESIIT 7 JANUARIII 1744</p> <p>REQUIESCAT IN PACE</p>
Opmerkingen	Niet opgenomen in Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770.

Grafsteen 5 Nicolas vanden Busdom

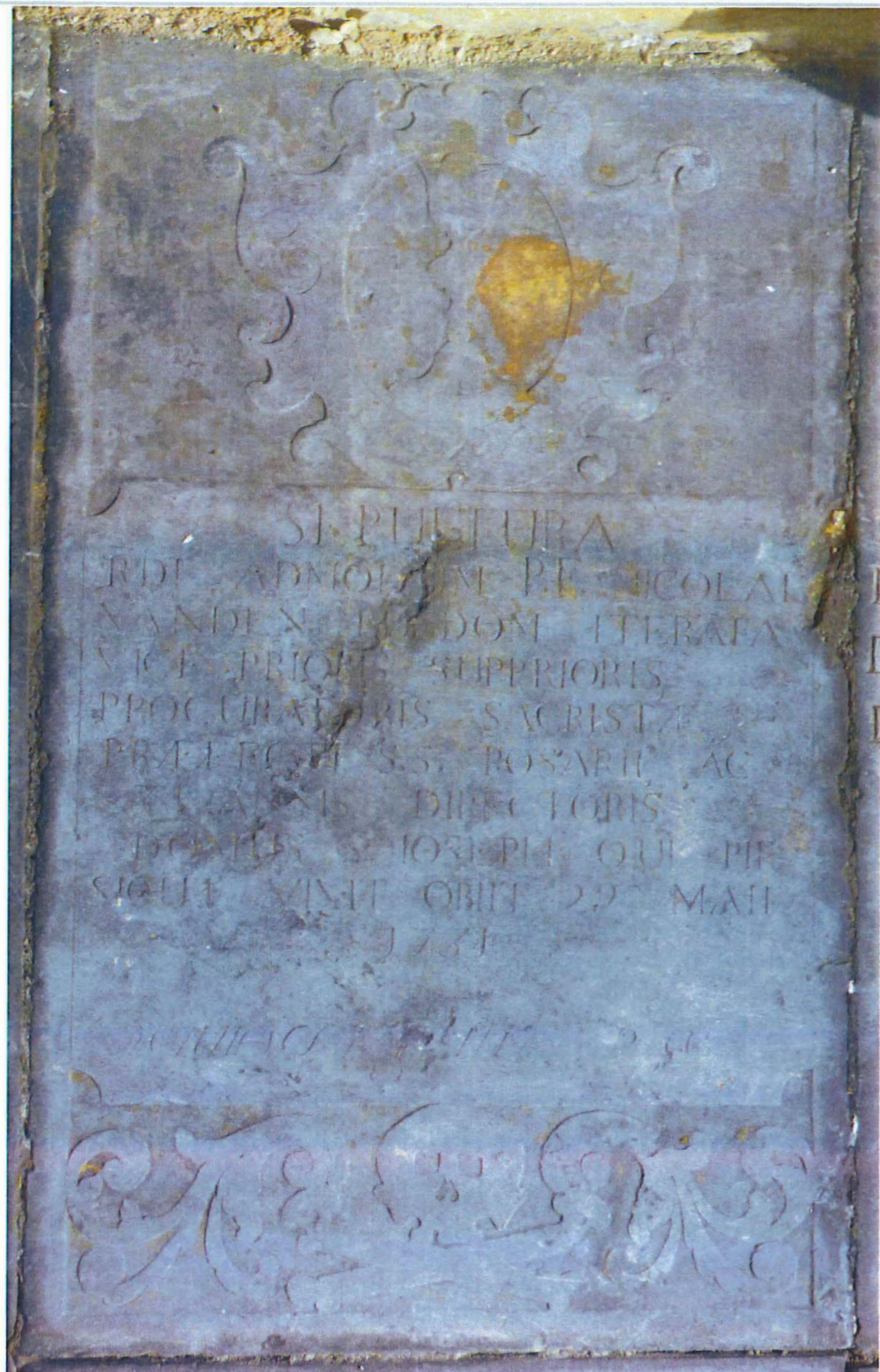
Afmetingen 114 x 71
 Oriëntatie oosten
 Materialen blauwe hardsteen
 Staat intact, maar afgesleten
 Vermelde sterfdatum 29 mei 1731

Opschrift

SEPULTURA
 R^{DI} ADMODUM P. F. NICOLAE
 VANDEN BUSDOM ITERATA
 VICE PRIORIS SUPPRIORIS
 PROCURATORIS SACRISTAE
 PRAEFECTI SS. ROSARII AC
 34 ANNIS DIRECTORIS
 DOMUS S. JOSEPH QUI PIE
 FICUT VIVIT OBIIT 29 MAII
 1731

<REQUIESCAT> IN PACE

Opmerkingen Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770: 95.

Grafsteen 6	Joannes Vincentius van Everbroek
-------------	----------------------------------

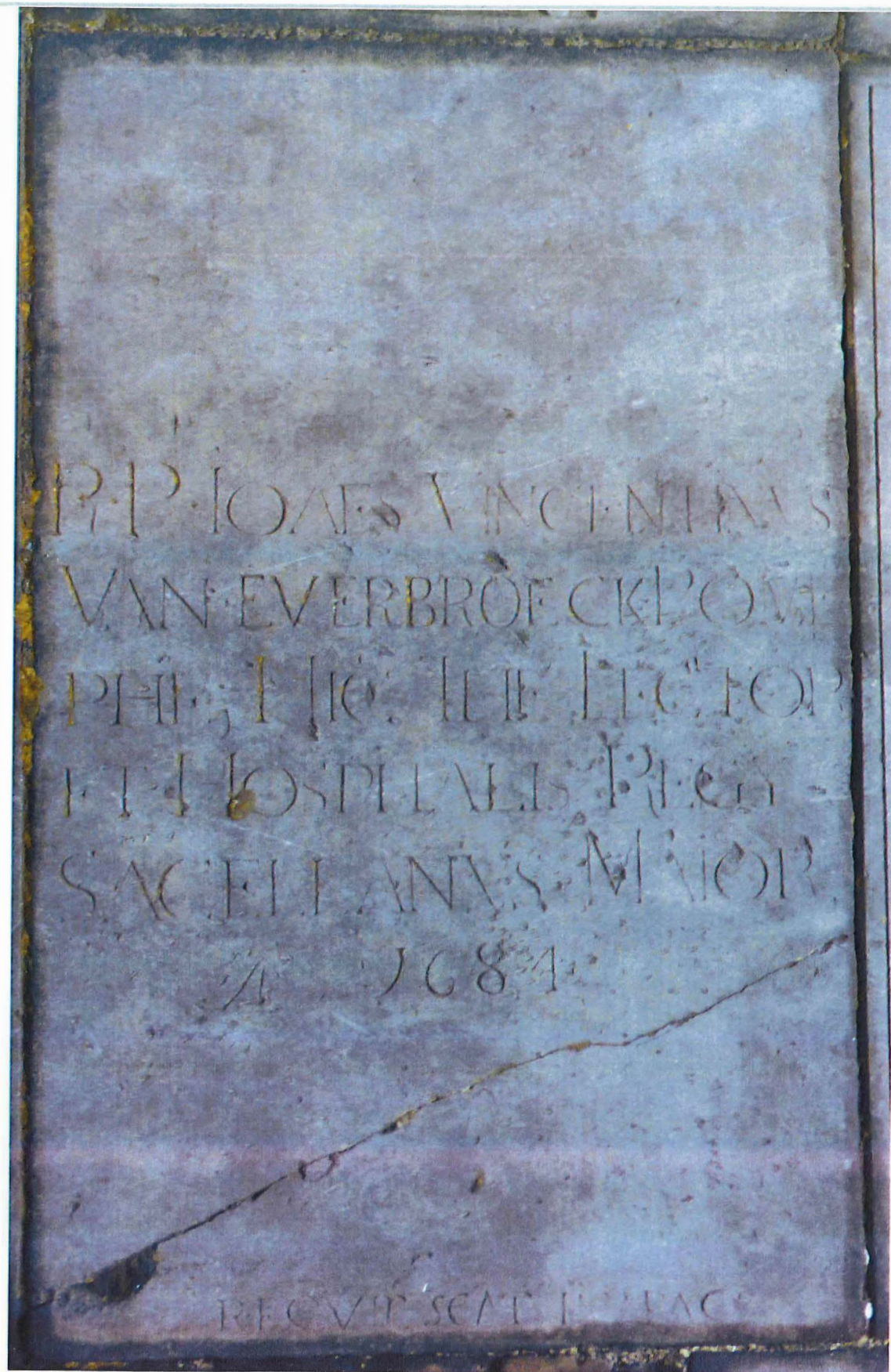
Afmetingen	115 x 72
Oriëntatie	oosten
Materialen	blauwe hardsteen
Staat	intact, maar afgesleten
Vermelde sterfdatum	1684

Opschrift

R. P. IOAES VINCENTIUS
 VAN EVERBROECK ROMAE
 PHI. HIC THE. LECTOR
 ET HOSPITALIS REGY
 SACELLANUS MAIOR
 A 1684

REQUIESCAT IN PACE

Opmerkingen Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770: 95.

Grafsteen 7	Anna Catharina van Achteren
-------------	-----------------------------

Afmetingen	114 x 70
Oriëntatie	oosten
Materialen	blauwe hardsteen
Staat	intact
Vermelde sterfdatum	25 oktober 1716

Opschrift

RUST PLAETSE
 VAN JOUFF. ANNA CATHARINA
 VAN ACHTEREN
 GEESTELYCKE DOCHTER
 FUNDATERSSE
 EN EERSTE OVERSTE
 VAN DE VERGAEDERINGE
 VAN HET HUYS VAN DEN H. IOSEPH
 BINNEN MECHELEN
 DIE STIRF DEN 25 OCTOBER
 1716

REQUIESCAT IN PACE

Opmerkingen Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770: 102. Anna Catharina wordt hier foutief Anna Christina genoemd.

Grafsteen 8	Cesar van Houten
-------------	------------------

Afmetingen	113 x 70
Oriëntatie	westen
Materialen	blauwe hardsteen met inleg marmer
Staat	intact, maar licht afgesleten
Vermelde sterfdatum	2 januari 1740

Opschrift

D.O.M.
PIIS MANIBUS
REV. ADM. AC VENERABILIS P.
F. CAESARII VAN HOUTEN
SACERDO. PRAEDICATO
AC CONF. JUBILARII
ET PER 11 ANNOS
CONTENUOS HUIUS
CONVENTUS SUPPRIORIS
OBIIT DIE 2 MENSIS JAN.
ANNO 1740

REQUIESCAT IN PACE

Opmerkingen Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770: 95.

Grafsteen 9	Raymundus van Lier
Afmetingen	112 x 70
Oriëntatie	westen
Materialen	blauwe hardsteen met inleg marmer
Staat	intact
Vermelde sterfdatum	4 maart 1718
Opschrift	<p>PIIS MANIBUS R. P. RAYMUNDI VAN LIER PRAED. CONF. ET CANTORIS QUI OBIT 4 MARTII 1718</p> <p>REQUIESCAT IN PACE</p>
Opmerkingen	Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770: 98.

Grafsteen 10	Louis Bertrand Smeyers
Afmetingen	113 x 71
Oriëntatie	oosten
Materialen	blauwe hardsteen
Staat	intact, maar afgesleten
Vermelde sterfdatum	9 januari 1699
Opschrift	<p>D.O.M. HIER RUST LICHAEMS ROMP NU VRY VAN STEEN EN GICHT BIDT DAT MYN ZIEL OO<K RUST> BY GODT INT LICHT DOORT LICHT TE WETEN VAN P. F. LUDOVICUS BERTRANDUS SMEYERS DIE STIERF DEN 9 JANUARY 1699</p> <p>REQUIESCAT IN PACE</p>
Opmerkingen	Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770: 95.

Grafsteen 11	Petrus vanden Bossche
--------------	-----------------------

Afmetingen	115 x 71
Oriëntatie	oosten
Materialen	blauwe hardsteen
Staat	gebroken en afgesleten
Vermelde sterfdatum	19 maart 1690

Opschrift

D.O.M.
ET
PYS MANIBUS R^{PI} ADMODUM
PATRIS F. PETRI VANDEN
BOSSCHE HUIUS CONV.
PRAED. GEN. QUONDAM PRIORIS
CAPITULI PROALIS
DEFINITORIS
IN WOONSEL ET <S. JACOBI>
SYLVAED PASTORIS
HIS LEC<TOR APPREC>ARE
<O>BY<T 19 MARTII 1690>

REQUIESCAT IN PACE

Opmerkingen

Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770: 93. Aanvulling sterfdatum op basis hiervan, want niet meer zichtbaar op de grafsteen.

Grafsteen 12	Johannes Baptist van Paes<sc>hen
--------------	----------------------------------

Afmetingen	144 x 86
Oriëntatie	noorden
Materialen	blauwe hardsteen met inleg marmer
Staat	bijna intact, lichte beschadiging in de tekst
Vermelde sterfdatum	20 juni 1749

Opschrift

SEPULTURA
HONORANDI PATRIS
JOANNIS BAPTISTA
VAN PAES<SC>HEN
QUONDAM SUPPRIORIS
PROCRATORIS AC
CONGREGATIONIS
DOMUS S. JOSEPHI
DIRECTORIS
ACTUALIS VIVERE
DESIIT 20 JUNII
1749 AETATIS SUAE
ANNO 36

REQUIESCAT IN PACE

Opmerkingen	Niet in Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770.
-------------	--

Grafsteen 13	Gaspar Gast
--------------	-------------

Afmetingen 86 x 58

Oriëntatie oosten

Materialen blauwe hardsteen

Staat intact

Vermelde sterfdatum 3 januari 1687

Opschrift

D.O.M.
MONUMENTUM
R^{DI} PATRIS GASPARI
GAST OBYT 3
IANUARIJ 1687

REQUIESCAT IN PACE

Opmerkingen Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770: 96.

Grafsteen 14	Francois du Carreau
Afmetingen	83 x 56
Oriëntatie	noorden
Materialen	blauwe hardsteen, met inleg marmer
Staat	intact, maar het meeste inlegwerk ontbreekt en linksonder is een stuk afgebroken
Vermelde sterfdatum	11 augustus 1705
Opschrift	D.O.M. CY GIST M. FRANCOIS DU CARREAU SGR. DE LEYSSART DE GRESIGNAC ET DU CHASTAING CH. DE L ORDRE DE S. LOUIS M. DES LOGIS DES CHEVAU LEGRS DE LA GARDE DU ROY TRES CRETIEN DECEDE EN CETTE VILLE LE 11 8 1705
Opmerkingen	Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770: 101-102.

Grafsteen 15	Carolus Feytens
Afmetingen	112 x 71
Oriëntatie	noorden
Materialen	blauwe hardsteen, met inleg marmer
Staat	intact, maar sterk afgesleten letters, het meeste inlegwerk ontbreekt en linksboven is er lichte schade
Vermelde sterfdatum	4 maart 1714
Opschrift	<p>QUOD MORTALE HABUIT HIC REPOSUIT R. P. CAROLUS FEYTENS PRAED. CONF. SS. ROSARY PRAEFECTUS AC CANTOR QUI <VIVERE DEFIIT> 4 MARTY 1714</p> <p>REQUIESC<AT IN PACE></p>
Opmerkingen	Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770: 97.

Grafsteen 16	Ph Walschaerts Joannis (Baptae) De Backer
--------------	--

Afmetingen 107 x 69

Oriëntatie westen

Materialen blauwe hardsteen met inleg marmer

Staat intact

Vermelde sterfdatum 5 december 1756
28 april 1757

Opschrift

D·O·M
SEPULTURA
RDI ADM: PATRIS PH WALSCHAERTS
PRIORIS ACTUALIS ITERATO
SUPP PROCURAT: SACRISTAE
NEC NON SS ROSARII PRAEFECTI
E JUSQUE COGNATI RDI PATRIS
JOANNIS BAPTAE DE BACKER
SAC PRAED CONF OBIIT HIC
5 DECEMBRIS 1756 ILLE
VERO 28 APRILIS 1757

R·I·P

Opmerkingen Niet opgenomen in Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770.

Grafsteen 17	Antoninus Grondoni
--------------	--------------------

Afmetingen 114 x 71

Oriëntatie westen

Materialen blauwe hardsteen

Vermelde sterfdatum 2 november 1617

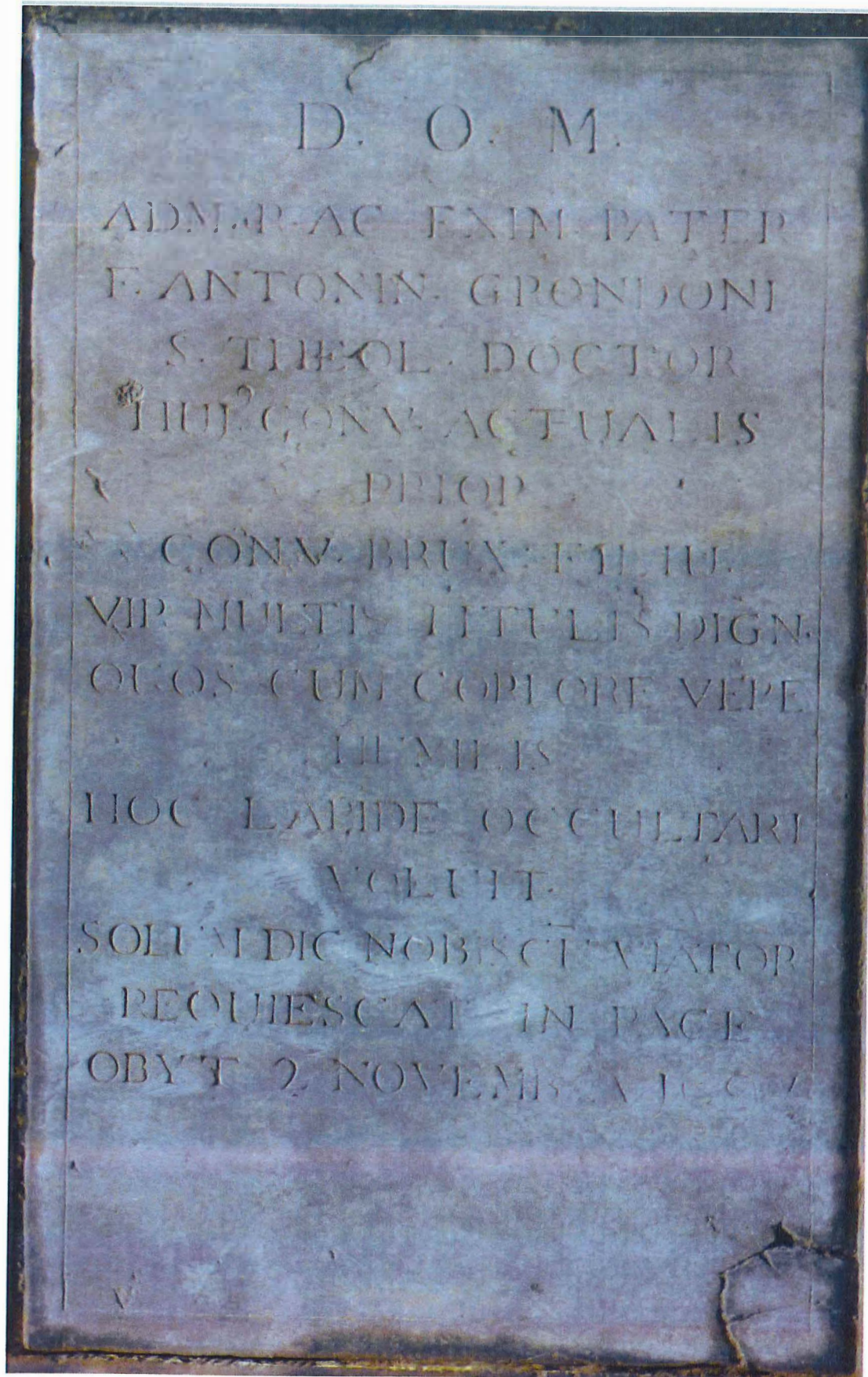
Staat intact, maar met een kleine breuk rechtsonder

Opschrift

D · O · M
ADM R AC EXIM PATER
F. ANTONIN GRONDONI
S. THEOL. DOCTOR
HUJ. CONV ACTUALIS
PRIOR
CONV. BRUX. FILIU.
VIR MULTI[S] TITULIS DIGN.
QUOS CUM CORPORE VERE
HUMILIS
HOC LAPIDE OCCULTARI
VOLUIT
SOLUM DIC NOBISCU[M] VIATOR
REQUIESCAT IN PACE
OBIIT 2 NOVEMBR 1697

Opmerkingen

Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770: 92. De woorden 'filius' en 'dignus' worden door Cuypers zelf aangevuld met de correcte Latijnse spelling (de nominativus-vorm) en komen niet overeen met de werkelijkheid.

Grafsteen 18	Hyacinthus van Perck
Afmetingen	116 x 72
Oriëntatie	oosten
Materialen	blauwe hardsteen met inleg marmer
Staat	intact, de letters zijn iets afgesleten
Vermelde sterfdatum	2(9?) maart 1714
Opschrift	<p>HIC JACET SEPULTUS R. P. HYACINTHUS VAN PERCK SACERDOS VIVENS OMNIBUS CHARUS ET UT IN AETERNUM DEO SIT DILECTUS EUMQUE SIMILEM FACIAT IN GLORIA SANCTOREM ANIMA EIUS APPRECIARE LECTOR PIUM QUI OBIIT 2[9] MARTY ANNI 171[4]</p> <p>REQUIESCAT IN PACE</p>
Opmerkingen	Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770: 98. In Cuypers 1770 staat een sterfjaar van 1715 in plaats van 1714.

Grafsteen 19	George Vanden Eynden
--------------	----------------------

Afmetingen	85 x 56
Oriëntatie	westen
Materialen	blauwe hardsteen
Staat	intact met matig afgesleten letters, aanslag rechtsboven
Vermelde sterfdatum	17 januari 1727

Opschrift

D·O·M
HOC SUB LAPIDE
CONDITA [SUNT OSSA]
R. P. GEORGII
VANDEN EYNDEN
SUCCENTORIS [V]ITA
FUNCTI 17 JANUARI
1727
REQUIESCAT IN PACE

Opmerkingen Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770: 98.

Grafsteen 20 Thomas Houbraken

Afmetingen 112 x 69
Oriëntatie westen
Materialen blauwe hardsteen
Staat intact, kleine beschadiging rechtsonder in de hoek
Vermelde sterfdatum 15 juni 1702

Opschrift

D·O·M
ET
PUS MANIBUS R. ADM
P. F. THOMAE HOUBRAKEN
PRAED. ET CONF.
IN HOC CONVENTU
QUONDAM SACRISTA
ET ITERATIS VICIBUS
PROCURATORIS
OBYT 15 JUNU 1702
REQUIESCAT IN PACE

Opmerkingen Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770: 97.

Grafsteen 21 Amandus vander Waerden

Afmetingen 113 x 71
Oriëntatie oosten
Materialen blauwe hardsteen
Staat intact, matig afgesleten letters
Vermelde sterfdatum 9 juni 1682

Opschrift

D·O·M
[HOC JACET] IN TUMULO VENERAND
LECTOR AMANDUS
[SYNDICUS HIC] PRIMUS VICARIUS INDE
GEMERTAE
CONFESSOR BRUGIS BIS HIC PRIOR
ATQUE IACOBI
IN SYLVAM MISSUS PASTOR PERFER
VIDUS [...] ILLE
AEDIFICANS OBYT VANDERWAERDEN
9 JUN 1682
REQUIESCAT IN PACE

Opmerkingen Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770: 93. Zinsnedes 'hoc jacet' en 'syndicus hic' zijn gereconstrueerd.

Grafsteen 22	Maximiliaan Hyman
Afmetingen	84 x 57
Oriëntatie	zuiden
Materialen	blauwe hardsteen
Staat	intact, met matig tot veel aanslag en verwerking
Vermelde sterfdatum	10 juni (1690?)
Opschrift	HIER LIGHT BEGRAVEN BROEDER MAXIMILIANUS HYMAN IN ZIJNE LEVE DISPENSIER EN COCK STERF DEN 10 IUN [...] REQUIESCAT IN PACE
Opmerkingen	Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770: 99. Het jaartal is niet leesbaar, maar in Cuypers 1770 staat een sterfdatum van 10 juni 1690.

Grafsteen 23	Magdalena Danly
Afmetingen	200 x 113
Oriëntatie	noorden
Materialen	Blauwe hardsteen
Staat	intact, maar er is niets van het inlegwerk bewaard gebleven
Vermelde sterfdatum	16 oktober 1678
Opschrift	<p>MONUMENTUM DMLAE MARIAE MAGDALENA DANLY TERTIARIAE ORDINIS NOSTRI QUAE OBYT 16 8BRIS 1678 REQUIESCAT IN PACE</p>
Opmerkingen	Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770: 102.

Grafsteen 24

Afmetingen 114 x 71
 Oriëntatie westen
 Materialen blauwe hardsteen met inleg marmer
 Staat intact, letters sterk afgesletten, kleine beschadiging in linker bovenhoek
 Vermelde sterfdatum 21 januari (16)55

Opschrift

D·O·M
 HIER LEYT BEGRAVEN
 BROEDER [...]
 [...] STERFT DEN 21
 JANUARI 1655 IN DEN
 OUDERDOM [...]
 JAER GEPROFEST
 25 JAEREN
 BIDT [...]

Opmerkingen Niet opgenomen in Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770.

Grafsteen 25 Dominicus Vander Graft

Afmetingen 114 x 71
Oriëntatie oosten
Materialen blauwe hardsteen met inleg marmer
Staat intact
Vermelde sterfdatum 16 februari 1743

Opschrift

SEPULTURA
VENERABILIS ADM PATRIS
DOMINICI VAN
DER GRAFT
JUBILARY, ACTOTIUS
PROVINCIAE SENIORIS
OLIM PRIORIS, ITERATO
SUPRIORIS, ET PER
PLURIMOS ANNOS
PROCURATORIS SEDULISSIMI
VIVERE DESIIT 16 FEB 1743
AETATIS SUAE ANNO 87
REQUIESCAT IN PACE

Opmerkingen Niet opgenomen in Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770.

Grafsteen 26	Dominicus van den Berghe
--------------	--------------------------

Afmetingen	114 x 72
Oriëntatie	westen
Materialen	blauwe hardsteen met inleg marmer
Staat	intact
Vermelde sterfdatum	1 januari 1768

Opschrift

D·O·M
RUST PLAEDTS VAN
B^R DOMINICUS VAN
DEN BERGHE STERFT
DEN 1 JAN 1768
IN DEN OUDERDOM
VAN 57 JAREN
GEPROFEST 24 JAREN

Opmerkingen Niet opgenomen in Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770.

Grafsteen 27	Johannes Laukens
--------------	------------------

Afmetingen	114 x 71
Oriëntatie	westen
Materialen	blauwe hardsteen met inleg marmer
Staat	intact
Vermelde sterfdatum	12 januari 1763

Opschrift

D·O·M
HIER LEYT BEGRAVEN
BROEDER JOHANNES
LAUKENS STERT
DEN 12 JAN 1763 IN
DEN OUDERDOM VAN
77 JAER GEPROFEST
52 JAEREN
BIDT VOOR DE ZIELE

Opmerkingen Niet opgenomen in Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770.

Grafsteen 29	Joachim van Siegen
--------------	--------------------

Afmetingen	117 x 73
Oriëntatie	oosten
Materialen	blauwe hardsteen met inleg marmer
Staat	gebroken, met scheur door de rechter bovenhoek
Vermelde sterfdatum	14 oktober 1715

Opschrift

SEPULTURA
 R^H IOAGHIMI
 VAN SIEGEN
 PRAED. ET CONF.
 NEC NON ITERATA
 VICE SUPP
 ET SACRISTAE
 QUI OBIIT 14 8BRIS
 1715
 R.I.P.

Opmerkingen	Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770: 94.
-------------	--

Grafsteen 30	Michael Bathasar Spilleboudt
--------------	------------------------------

Afmetingen 113 x 70

Oriëntatie oosten

Materialen blauwe hardsteen

Staat gebroken, met dwars door de steen een scheur van linksboven naar rechtsonder, kleine beschadiging van het decoratiereüf in linker bovenhoek

Vermelde sterfdatum 27 februari 1688

Opschrift

D·O·M
ET
PYS MANIBUS R^{DI}
PATRIS F^{RIS} MICHAELIS
BALTASARIS SPILLE
BOUDT OBYT DIE 27
FEBRUARII ANNO 1688
REQUIESCAT IN PACE

Opmerkingen Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770: 96.

Grafsteen 31	Reginald van Nuvel
Afmetingen	113 x 67
Oriëntatie	noorden
Materialen	blauwe hardsteen
Staat	intact
Vermelde sterfdatum	26 november 1686
Opschrift	D·O·M ET PYS MANIBVS R ^{DI} PATRIS REGINALD VAN NUVEL PRAED. CONFESS. AC ITERATIS VICIBVS SUPPRIORIS OBYT 26 NOVEMBER 1686 REQUIESCAT IN PACE
Opmerkingen	Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770: 94.

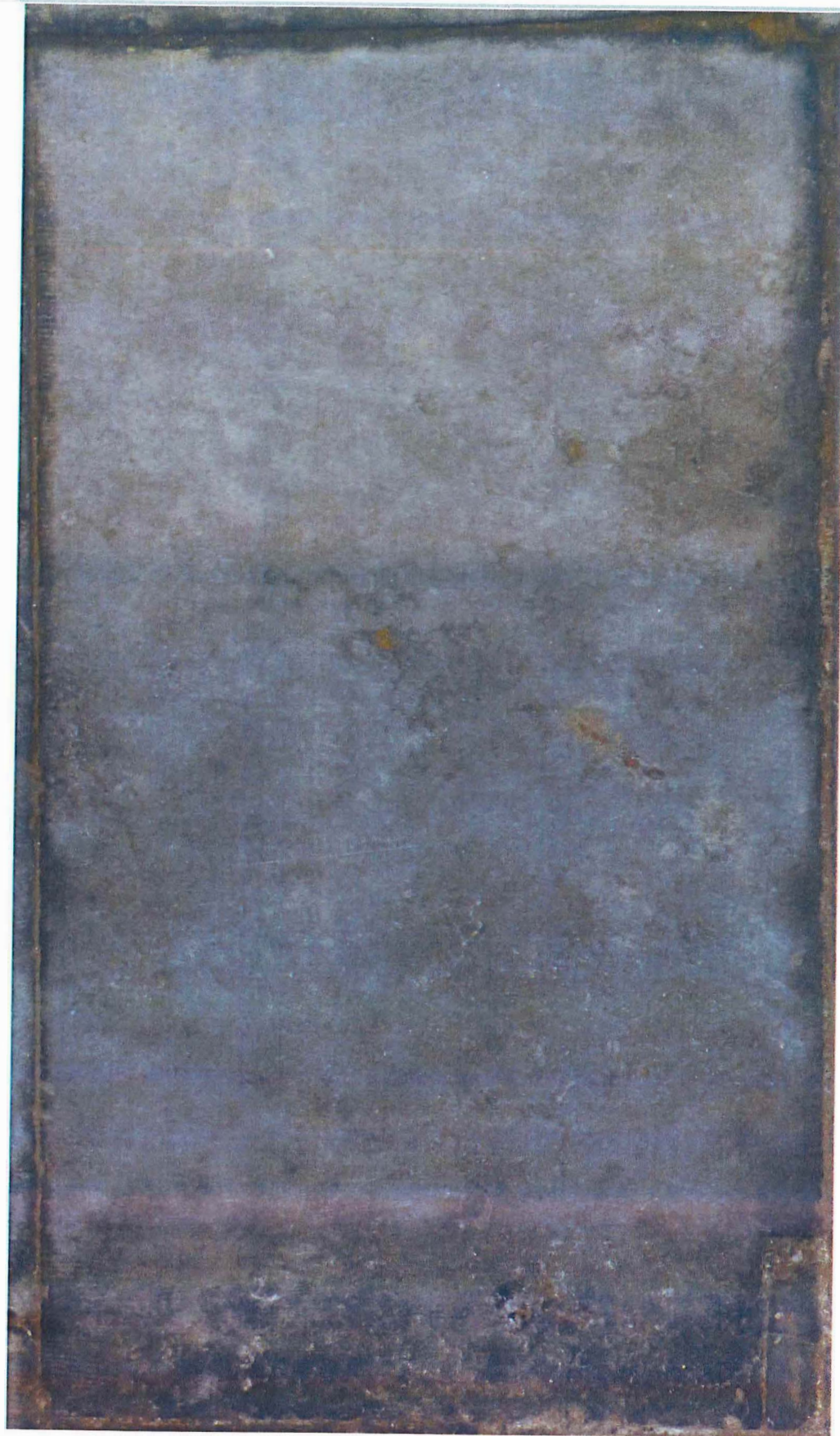

Grafsteen 32	Petrus vande Heuvel
Afmetingen	82 x 54
Oriëntatie	oosten
Materialen	blauwe hardsteen
Staat	intact
Vermelde sterfdatum	24 januari 1729
Opschrift	<p>D·O·M HIC OSSA ARIDA RESURRECTURA QUIESCU^{NT} REV.^{DI} PATRIS PETRI VANDE HEUVEL CONF. ET PRAED. QUI OBIIT 24 JAN 1729 RIP</p>
Opmerkingen	Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770: 99.

Grafsteen 33

Afmetingen	90 x 52
Oriëntatie	oost-west
Materialen	blauwe hardsteen
Staat	intact
Vermelde sterfdatum	-
Opschrift	-
Opmerkingen	-

Grafsteen 34	Daniel du Pleix
Afmetingen	82 x 56
Oriëntatie	oosten
Materialen	blauwe hardsteen (met inleg marmer)
Staat	intact, maar de marmeren inleg ontbreekt en de steen is licht beschadigd
Vermelde sterfdatum	29 maart 1706
Opschrift	D.O.M CY GIST DANIEL DU PLEIX GENTIL HOMME NATIF DE LONDON EN SON VIVANT LIEUTENANT AU REGIME D'INFANTERIE DE GONDRIN DECEDE EN CETTE VILLE LE XXIX MARS 1706
Opmerkingen	Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770: 101.

Grafsteen 35	Ludovicus Ceulemans
--------------	---------------------

Afmetingen	115 x 74
Oriëntatie	westen
Materialen	blauwe hardsteen met inleg marmer
Staat	intact
Vermelde sterfdatum	12 mei 1752

Opschrift

SEPULTURA
R^{DI} ADMAC EXIMII PATRIS
LUDOVICI CEULEMANS
JUBILARII:
HUIUS CONV: ITERATO
PRIORIS;
OLIM PROVINC: VICARII &
QUI OBIIT DIE 12 MENSIS
MAY ANNI 1752
AETATIS SUAE ANNO 74
PROF: 55
REQUIESCAT IN PACE

Opmerkingen Niet opgenomen in Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770.

Grafsteen 36	Magdalena Susanna T'Seraerts
--------------	------------------------------

Afmetingen	200 x 113
Oriëntatie	westen
Materialen	blauwe hardsteen
Staat	intact, sterk afgesleten opschrift en het inlegwerk ontbreekt
Vermelde sterfdatum	23 juni 1674

Opschrift

D·O·M
ET
PYS MANIBUS DMLLAE
MAGDALENA SUSANNAE
T'SERAERTS QUAE
OBYT 23 IUNY 1674
REQUIESCAT IN PACE

Opmerkingen Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770: 101. Cuypers 1770 spelt 'DMILLAE' als 'DM.^{ilae}'.

Grafsteen 37	Jean Baptiste Jeanquiet
--------------	-------------------------

Afmetingen	52 x 52
Oriëntatie	noordoosten
Materialen	blauwe hardsteen
Staat	intact
Vermelde sterfdatum	18 december 1721

Opschrift

ICY RE
POSE LE CORPS
DE FRERE IEAN BATAIS
JEANQUIET DECEDE
LE 18 DU MOIS DE
DECEMBRE 1721
REQUIESCAT IN PACE

Opmerkingen Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770: 100.

Grafsteen 39	Thomas de Windt
--------------	-----------------

Afmetingen	85 x 56
Oriëntatie	westen
Materialen	blauwe hardsteen
Staat	intact, lichte schade aan het opschrift
Vermelde sterfdatum	18 juni 1728

Opschrift	HIER LIGHT BEGRA VEN B THOMAS DE WINDT HY HEEFT DE SIECKEN LANGHEN TYT GHEDINDT BIDT GODT SYNNE SIEL GELIEFT TE GEVEN VOOR SYNNE ARBYT 18 IUNY HET 1728 EEUWIGHLEVEN
-----------	--

Opmerkingen	Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770: 100.
-------------	---

Grafsteen 40	Jan Baptist Denys
Afmetingen	114 x 57
Oriëntatie	westen
Materialen	blauwe hardsteen
Staat	intact, matig afgesleten decoratie
Vermelde sterfdatum	16 april 1728
Opschrift	<p>D.O.M. SEPULTURA R^{DE} PATRIS IOANNIS BAPTE DE NYS PRAED ET CONFESSORII QUI MUNUS SACRISTAE SEDULE ET SUPPRIORIS VIGILANTER IMPLEVIT VIVERE DESIIT 16 APRIL 1728 REQUIESCAT IN PACE</p>
Opmerkingen	Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770: 94. Cuypers 1770 spelt 'R ^{DE} ' als 'R. ^D '.

Grafsteen 41	Petrus van Kerckhof
Afmetingen	116 x 70
Oriëntatie	westen
Materialen	blauwe hardsteen
Staat	intact, maar met verweerd grafschrift en decoratie
Vermelde sterfdatum	31 december 1721
Opschrift	<p>D.O.M. [...] MANIBUS R.P.F. [...] KERCKHOF [...] ISSIONARII [...] PASTO RIS IN DREUMEL QUI [...] ORIBUS ET SENIO FRACTUS HIC FATIS CESSIT 31 DEC 1721 R I S P</p>
Opmerkingen	<p>Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770: 96. Hier luidt het grafschrift als volgt:</p> <p><i>D.O.M. Et piis Manibus R.P.F. PETRI VAN KERCKHOF quondam Missionarii Sylvae-Ducis; & Pastoris in Dreumel : qui laboris & senio fractus, hic fatis cessit 31 Dec. 1721 R. I. S. P.</i></p>

Grafsteen 42	Petrus van den Sande
--------------	----------------------

Afmetingen 112 x 72

Oriëntatie oosten

Materialen blauwe hardsteen met inleg marmer

Staat gebroken, met een verticale en horizontale scheur door het bovenste gedeelte

Vermelde sterfdatum 24 maart 1775

Opschrift

SEPULTURA
 VENERABILIS ADM PATRIS
 PETRI VAN DEN SANDE, OLIM
 PRIORIS, SUPPRIORIS, PRAED.
 GRALIS, SACRISTAE, ITERATO PROC.
 NEC NON ERECTORIS DEVOTIONIS
 AARUM IN ECCLESIA NOSTRA
 AC DOMUS S. JOSEPH
 DIRECTORIS ACTUALIS OBIIT
 24 MARTH 1775 AETAT 76
 PROFESS. 57 SACERD. 52 JUB. 7
 R-I-P

Opmerkingen Niet opgenomen in Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770.

Grafsteen 43 Nicolas François de Bonval

Afmetingen 197 x 113
 Oriëntatie noorden
 Materialen blauwe hardsteen
 Staat intact, inlegwerk ontbreekt in medaillon
 Vermelde sterfdatum 18 november 1703

Opschrift

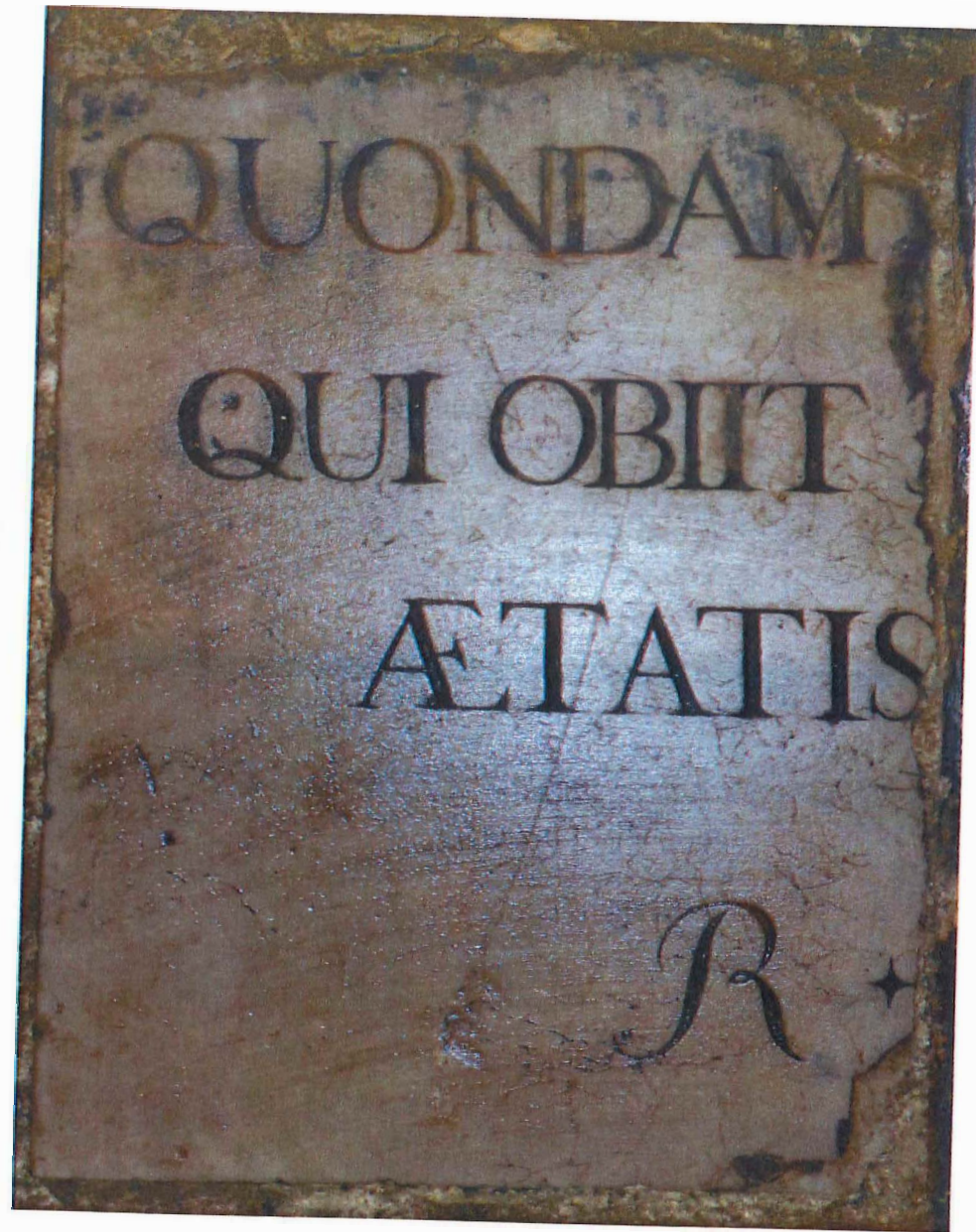
D.O.M.
 HIC JACET PRAENOBILIS AC EGREGIUS
 D.D.NIC.FR. DE BONVAL
 NATIONE GALLUS, REGI CHR^{MO}A CONSILII
 BELLI COMISS. IN BELGIUM DELEGATUS
 SANGUIS CLARUM REDDIDIT
 CLARIOREM FECERE MERITA
 VARIA PRAECLARE OBEUNTEM MUNIA VIDIT
 PEDEMONTIUM SABAUDIA, ROUSSILO, BEARNA &
 DEO ET REGI
 FIDEM SUAM VIRTUTEMO PROBAVIT AC TANDEM
 VIXIT ET QUAE FORTUNA NEBAT FATA SECARUNT
 MECHLINAЕ XVIII NOV MDCCIII
 QUOD MORTALE FUIT SAXO CONCLUDITUR ISTO
 INTUMULATA MANET VIRTUS EXPERSO SEPULCHRI
 ET FATO MAJOR, VOLITATO PER OMNIA FAMA
 SIC NON VIRTUTIS SED VITAE TELLA RECISA EST
 REQUIESCAT IN PACE
 AMICI PONI C.R.B.

Opmerkingen Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770: 101.

Grafsteen 44	?
Afmetingen	34 x 28
Oriëntatie	zuiden
Materialen	witte steensoort / marmer met letters waarin nog sporen van een donkere vulling te zien zijn
Vermelde sterfdatum	?
Staat	fragment gebruikt als vloertegel
Opschrift	<p>QUONDAM QUI OBIIT AETATIS R.</p>
Opmerkingen	-

QUONDAM
 QUI OBIIT
 AETATIS
 R.

Grafsteen 45	BMVB
--------------	------

Afmetingen	51 x 37
Oriëntatie	noorden
Materialen	blauwe hardsteen
Staat	deels beschadigd, linkerhoek ontbreekt
Vermelde sterfdatum	4 april 1707
Opschrift	

BMVB
OBYT 4 APRIL
1707

Opmerkingen	Niet opgenomen in Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770.
-------------	--

Grafsteen 46 Guilliam Pauwels

Afmetingen 39 x 39

Oriëntatie zuidwesten

Materialen blauwe hardsteen met inleg marmer

Staat intact

Vermelde sterfdatum 6 januari 1708

Opschrift

HIS
HIER IS BEGRAVE
B GUILLIAM PAU
WELS STERF DEN
GIANUARY 1708
R.I.P.

Opmerkingen Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770: 100.

Grafsteen 47 Petrus de Bruyn

Afmetingen 28 x 28
Oriëntatie noorden
Materialen blauwe hardsteen
Staat intact
Vermelde sterfdatum 2 juni 1736

Opschrift

F. PETRUS
DE BRUYN
L AICUS 2
IUNY 1736

Opmerkingen Niet opgenomen in Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770.

Grafsteen 49	P.I.H. t'Sermertens
--------------	---------------------

Afmetingen 25 x 25

Oriëntatie zuiden

Materialen blauwe hardsteen

Staat intact

Vermelde sterfdatum 1693

Opschrift

P. I. H.
SERMER
TENS 1693

Opmerkingen Niet opgenomen in Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770.

Grafsteen 50	R. P. Hubertus Meerendonck
Afmetingen	24 x 24
Oriëntatie	westen
Materialen	blauwe hardsteen
Staat	intact, sporen van een witte opvulling (kalk?) in enkele letters
Vermelde sterfdatum	-
Opschrift	R. P. HUBERTUS MEEREN DONCK
Opmerkingen	Niet opgenomen in Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770.

Grafsteen 51	Nicolaus le C[or]besier
--------------	-------------------------

Afmetingen	28 x 28
Oriëntatie	zuiden
Materialen	blauwe hardsteen
Staat	intact, kleine beschadiging van het grafschrift, sporen van een witte opvulling (kalk?) in enkele letters

Vermelde sterfdatum (1)714

Opschrift

B. NICOLAUS
LE
C[OR]BESIER
[1]714

Opmerkingen Niet opgenomen in Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770.

Grafsteen 52	R. P. Carolus
--------------	---------------

Afmetingen 28 x 28

Oriëntatie zuiden

Materialen blauwe hardsteen

Staat intact

Vermelde sterfdatum 1738

Opschrift

R. P. CAROLUS
GHYS PRAED
ET CONF
1738

Opmerkingen Niet opgenomen in Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770.

Grafsteen 53	Bartho(lomeus) van Turenhou(t)
Afmetingen	28 x 28
Oriëntatie	oosten
Materialen	blauwe hardsteen
Staat	intact
Vermelde sterfdatum	1740
Opschrift	B. BARTHO VAN TURENHOU ^T 1740
Opmerkingen	Niet opgenomen in Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770.

Grafsteen 54	Ioannes van Oostenrijk
Afmetingen	(72) x 72
Oriëntatie	zuiden
Materialen	blauwe hardsteen
Staat	drie fragmenten herbruikt voor fundering
Vermelde sterfdatum	14 september 1673
Opschrift	IOANNES VAN [OOSTEN] RYCK PRAEDICATOR CONFESSARIUS AC TERMINARIUS OBYT AN 1673 14 SEP TEMBRIS [RE]QUIESCAT IN PA[CE]
Opmerkingen	Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770: 96. Tekst gereconstrueerd aan de hand van het grafschrift in Cuypers 1770.

Grafsteen 55	Albert Pootemans
--------------	------------------

Afmetingen 28 x 28

Oriëntatie oosten

Materialen blauwe hardsteen

Staat intact

Vermelde sterfdatum 18 december 1767

Opschrift

B^R ALBERT
POOTEMANS
18 XBER
1767

Opmerkingen Niet opgenomen in Cuypers d'Alsingen & Van den Eynde 1770.

Hoofdstuk 6 Synthese

6.1 Interpretatie en datering

Tijdens het archeologisch onderzoek in het kloosterpand werden slechts een beperkt aantal archeologische sporen aangetroffen. Alle aangetroffen sporen kunnen tot de militaire fase van het gebouw worden teruggebracht, aangezien er duidelijk overeenkomsten zijn van de aangetroffen muren met de muren die op het plan uit 1940 zijn weergegeven. Aangezien deze muren nergens in verband staan met de oorspronkelijke muren van het kloosterpand, zijn ze in alle geval een latere toevoeging. Tijdens de kloosterfase is er ook geen enkele reden om het kloosterpand te gaan opdelen met binnenmuren. De betonnen sokkel in de noordelijke pandgang komt overeen met de aangeduide 'waschplaetsen'. Het waterbassin dat door de MVA op de binnenkoer werd opgegraven en het kleine afwateringskanaaltje in de noordelijke pandgang zijn hiermee ook in verband te brengen. De muren in de westelijke, zuidelijke en oostelijke pandgang komen overeen met de muren op het plan en de vloer in grafstenen is gelijktijdig met deze muren aangezien ze er mooi tegen aangewerkt zijn. De grafstenen zelf werden allemaal geïnventariseerd en dateren allemaal uit de 17de en 18de eeuw. Een aantal ervan werd in 1770 al beschreven door Cuypers, maar er werden ook een aantal andere grafstenen aangetroffen (die niet in de inventaris van Cuypers voorkwamen). Een aantal van de grafstenen die door Cuypers beschreven werden, zijn niet aangetroffen en de vondst die de MVA meldt van één van deze grafstenen aan de andere kant van de stad, toont aan dat er eind 18de eeuw op grote schaal met grafstenen is rond geslept.

6.2 Beantwoording onderzoeksvragen

Het doel van deze prospectie met ingreep in de bodem is een archeologische evaluatie van het terrein. Hierbij moeten minimaal volgende onderzoeksvragen beantwoord worden:

Wat is de aard, omvang, datering en conservatie van de aangetroffen archeologische resten?

Het beperkte aantal sporen dat werd aangetroffen is goed bewaard. Deze sporen dateren allemaal uit de militaire fase van het gebouw (19de-20ste eeuw). De grafstenen zijn weliswaar ouder (17de-18de eeuw), maar de context waarin ze zich bevonden was ook uit de militaire fase (namelijk een vloer aangelegd met allemaal herbruikte grafstenen).

Hoe is de opbouw van de chronologie van de aanwezige resten?

Er werden geen sporen aangetroffen die dateren uit de periode voor het klooster en ook geen sporen die aan het klooster te linken zijn. Alle aangetroffen sporen dateren uit de militaire periode.

Wat is de relatie tussen het bestaande gebouw en het aanwezig archeologisch erfgoed?

De aangetroffen resten zijn het resultaat van opdelingen van het kloosterpand die gemaakt zijn na de kloosterfase. De aangetroffen muren komen goed overeen met de indeling op een plan uit 1940. De grafstenen die in de vloer in de oostelijke pandgang hergebruikt zijn, zijn in de 17de-18de eeuw te dateren en een aantal ervan is zeker afkomstig geweest uit het klooster.

Zijn er archeologische sporen en structuren aanwezig? Zo ja, wat is hun onderlinge samenhang? Zijn er nog sporen aanwezig van de middeleeuwse percelering en bebouwing, van de Volcaerdstraat, van pottenbakkers?

Ja, maar beperkt en alle terug te voeren op het militaire gebruik van het gebouw. Er werd geen onderzoek gedaan in de kelders (behoud in situ), waardoor ook geen eventuele oudere resten aangetroffen werden.

Welke specifieke activiteiten hebben in het onderzoeksgebied plaatsgevonden? Wat zijn de materiële aanwijzingen hiervoor? Passen deze in de historische context van de locatie?

De site is een religieuze site (klooster) die in de 19de-20ste eeuw door de militairen gebruikt. De hergebruikte grafstenen in de vloer uit de militaire fase zijn wel een restant uit de kloosterfase en zijn een aanwijzing voor de begraving die hier heeft plaatsgevonden en waarmee rekening moet worden gehouden bij eventuele dieper reikende werken. Deze grafstenen zijn wellicht afkomstig uit het Predikherenklooster, maar het betreft niet enkel predikheren.

Wat zeggen de aangetroffen vondsten over de welstand, levenswijze, sociale, economische en culturele achtergrond van de opeenvolgende bewoners / gebruikers?

Er zijn, behalve de grafstenen, amper vondsten aangetroffen. De grafstenen wijzen op een zekere welstand, omdat het niet iedereen gegevens was een dergelijke steen te betalen. De grafstenen zijn ook niet allemaal van religieuzen, maar ook van mensen uit de betere maatschappelijke klasse.

Levert het organische en anorganische vondstmateriaal nieuwe inzichten inzake ontstaans- en bewoningsgeschiedenis van de site, eventueel ook over de materiële cultuur?

Hierover kan geen uitspraak gedaan worden, gelet op het beperkte aantal vondsten.

Uit welke periode dateren de vondsten? Kan er een functionele interpretatie aan gegeven worden?

De grafstenen zijn in de 17de-18de eeuw te dateren. Ze werden in de militaire fase hergebruikt als een vloer.

Wat is de datering en samenstelling van de aangetroffen ophogingslagen? Hoe werd het terrein bouwrijp gemaakt? Hoe zag het oorspronkelijke reliëf eruit?

Er werden geen archeologische vondsten aangetroffen die helpen de ophogingslagen te dateren. In de ophogingslaag werden ook geen insteken herkend van de bestaande muren, dus moeten ze na de bouw van de funderingen zijn aangebracht.

Hoe kaderen de resultaten van dit onderzoek binnen onze kennis van de stadsgeschiedenis/ stadsontwikkeling van Mechelen?

Het onderzoek levert weinig nieuwe gegevens op. Eventueel verder archivalisch en genealogisch onderzoek van de grafstenen is wel nog mogelijk, maar valt niet binnen dit onderzoek.

Aangezien er tijdens het onderzoek geen begravingen werden aangetroffen, kunnen de onderzoeksvragen die hierover gingen niet beantwoord worden.

Hoofdstuk 7 Besluit

Conform art. 4 § 2 van het Decreet houdende Bescherming van het Archeologisch Patrimonium van 30 juni 1993 (B.S. 15.09.1993), gewijzigd bij decreet van 18 mei 1999 (B.S. 08.06.1999), 28 februari 2003 (B.S. 24.03.2003), 10 maart 2006 (B.S. 7.6.2006), 27 maart 2009 (B.S. 15.5.2009) en 18 november 2011 (B.S. 13.12.2011) zijn de eigenaar en de gebruiker ertoe gehouden de archeologische monumenten die zich op hun gronden bevinden te bewaren en te beschermen en ze voor beschadiging en vernieling te behoeden.

Wegens de geplande restauratiewerken worden eventuele archeologische waarden in de ondergrond bedreigd. Daarom werd een archeologische begeleiding van de werken uitgevoerd. Uit de resultaten van het veldwerk bleek dat tot op de uitgegraven diepte weinig archeologische sporen aanwezig waren, die dan ook nog allemaal in de militaire fase (19de-20ste eeuw) te dateren zijn. De aangetroffen grafstenen lagen niet meer in situ en waren hergebruikt in een vloer uit de militaire fasen, maar zijn wel een aanwijzing voor het feit dat er binnen het kloosterpand begraving heeft plaatsgevonden. Bij werken die dieper reiken dan de huidige werken kunnen hiervan wel nog resten worden aangetroffen. Er kan dus enkel een vrijgave gebeuren tot het niveau van de huidige opgravingen.

Bij eventuele vrijgave het terrein blijven de algemene bepalingen die voorzien zijn in:

- het decreet van 30 juni 1993 houdende bescherming van het archeologisch patrimonium, gewijzigd bij de decreten van 18 mei 1999, 28 februari 2003, 10 maart 2006, 27 maart 2009 en 18 november 2011 (BS 08.06.1999, 24.03.2003, 07.06.2006, 15.5.2009 en 13.12.2011)
- en het besluit van de Vlaamse regering van 20 april 1994 tot uitvoering van het decreet van 30 juni 1993 houdende de bescherming van het archeologisch patrimonium, gewijzigd bij besluiten van de Vlaamse Regering van 12 december 2003, 23 juni 2006, 9 mei 2008, 4 december 2009, 1 april 2011 en 10 juni 2011

van toepassing, meer bepaald voor de bepalingen over de meldingsplicht van eventuele toevalsvondsten tijdens het verdere verloop van de werken.

Bibliografie

Cuypers d'Alsingen J.F. & Van den Eynde R. 1770: *Provincie, stad, ende district van Mechelen opgeheldert in haere kercken, kloosters, kapellen, gods-huysen, gilden, publieke plaetsen, met de fondatien, patronaetschappen, ende voorrechten, daer aen klevende. Als oock alle op-schriften, graf-schriften, jaer-schriften, wapens, quartieren, ende generatien, soo op tombens, sercken, tafereelen, vensters, kloeken, steenen, als elders mitsgaenders sommige opmerckingen over de schilderyen, geschilderde glazen, beeld- ende architectuer-wercken, die tot heden toe bevonden, ofte voortyds in wesen hebben geweest, soo binnen de stad als in haere dorpen ende gehuchten*, Brussel.

Diddens I. 1998: *Rehabilitation of the former Dominican Church and Convent of Mechelen*, Leuven.

Eeman M., Kennes H. & Mondelaers L. 1984: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Mechelen, Binnenstad. Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 9*, Brussel-Gent.

Ervynck A. 2012: Aan de rand van de rand: Een marginale opgraving in Mechelen, in: *Ex Situ* 2. 16-23.

Fexer C. & Vermaelen B. 2013: *Bouwhistorisch en materiaaltechnisch onderzoek van het Predikherenklooster te Mechelen, 2e fase, bijzonder bestek 2011-MZ-257, augustus 2012-februari 2013*, onuitgegeven onderzoeksrapport.

Installé H. 1997: *Historische stedenatlas van België 4. Mechelen*, Brussel.

Kinnaer F. 2011: Deel I: Historisch onderzoek, in: Vanholme N. (red.) 2010: *Archeologisch en historisch onderzoek. Mechelen – Arresthuis (prov. Antwerpen). Historisch onderzoek, Archeologisch onderzoek en Materiaalstudie, Intern VIOE-rapport 09*, Brussel.

Kinnaer F. & Wouters W. 2007: De geschiedenis van Mechelen tijdens de 12^e en 13^e eeuw, in: Troubleyn L., Kinnaer F., Ervynck A., ea. 2007: *Het Steen en de burgers. Onderzoek van de laatmiddeleeuwse gevangenis van Mechelen*, Mechelen.

Ornament cvba 2012: *Bouwhistorisch en materiaaltechnisch onderzoek van het Predikherenklooster te Mechelen, bestek nr. 2011-MZ-104, mei-september*, onuitgegeven onderzoeksrapport.

Raffo P., Verbeemen J., De Cock S. & De Buyser F. 2014: Opgravingen in het voormalige Dominicanenklooster te Mechelen, in: *Opgetekend Verleden* 6. 6-29.

S.N. 1979: Opgravingen in het voormalige Dominicanenklooster in Mechelen, in: *Tijdschrift van de Mechelse vereniging* 4. 6-11.

<http://gis.provant.be>

<https://id.erfgoed.net/archeologie/archeologienotas/684>

<https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/3618>

<https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/126655>

Het archeologisch onderzoek in het Predikherenklooster te Mechelen

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/6179>

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/dibe/relict/3617>

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/140035>

<https://onderzoeksbalans.onroenderfgoed.be/onderzoeksbalans/archeologie>

www.beeldbankmechelen.be

www.kbr.be

Het archeologisch onderzoek in het Predikherenklooster te Mechelen

Bijlagen

